

Johannes Eger

**A szenvedés mint
Isten kinyilatkoztatása**

TEOLÓGIAI GONDOLKODÓK 4.

Johannes Eger

**A szenvedés
mint Isten
kinyilatkoztatása**

Elmélkedések a szenvedésről

Budapest, 2012

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Johannes Eger: *Das Leid als Offenbarung Gottes:
Sechs Betrachtungen.*
Verlag von Paul Eger, Leipzig, 1914. (2. Auflage)

Fordította
Sipos Tamás

Lektorálta és az utószót írta:
Orosz Gábor Viktor

Minden jog fenntartva. Bármely másolás,
sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben
való tárolás a kiadó előzetes írásbeli
engedélyéhez van kötve.

© Sipos Tamás, 2012
© Luther Kiadó, 2012

*Ajánlom ezt a könyvet Nagymamámnak,
Faragó Istvánnénak; mindazoknak,
akik életük során sokat szenvedtek;
valamint minden keresztény és nem keresztény
embernek, aki érdekesnek tartja arra,
hogy e gondolatokra rászánjon néhány órát.*

Sipos Tamás

Tartalom

A fordító előszava	9
Előszó az első kiadáshoz	13
Előszó a második kiadáshoz	14
A büntetésként kapott szenvedés	15
A szenvedés mint nevelőeszköz	27
A másokért vállalt (helyettes) szenvedés	39
A természet szenvedése	49
A szenvedés célja	59
Inkább Istennel a balsors, mint Isten nélkül a szerencse	69
Utószó	81

A fordító előszava

Az itt olvasható munka eredeti kiadása egy ritkaságnak mondható könyvecske, Magyarországon talán hozzá sem lehet jutni. Jómagam is véletlenül bukkantam rá. Először fogalmam sem volt róla, mekkora kincset tartok a kezemben, ezért tartalma a többi könyv között huszadrangú kérdéssé alacsonyodott. Később azonban kiderült, hogy a Lipcsében kiadott eredeti kiadásokon kívül nem létezik példány, és nem létezik magyar nyelvű fordítás sem. Még a példányszámról sem találtam információt. A kiadó is rég megszűnt már, csak következtetni lehet rá, hogy családi vállalkozás lehetett: a kiadó neve – Paul Eger kiadója – és az író neve – Johannes Eger – közötti egyezés alapján.

Johannes Eger bölcsességét és rendkívüli gondolkodását mi sem bizonyíthatja jobban, mint az a tény, hogy önmagától döbrent rá olyan igazságokra, melyek megértése és meglátása sokaknak nem adatik meg. Eger felismerte és átlátta többek közt a már korábban megfogalmazott igazságot, mely szerint: „Az élet szenvedés, szenvedések lán-

colata.” Ahogy az írótól olvashatjuk: „Egész világunkat áthatja a másokért való szenvedés.” A szenvedés éppúgy, mint más egyéb tényezők, összekapcsol minden élőlényt a világon. Ezért nem csupán az ember fontos. Isten nem azt akarta, hogy a Földet értelmes emberhez méltatlan módon kizsákmányoljuk és pusztítsuk, hanem azt, hogy szeretetteljes gondoskodással uralkodjunk felette. Johannes Eger szelíd szóval jobb belátásra próbált és – ennek az írásnak köszönhetően – jelenleg is jobb belátásra próbál téríteni mindenkit, hiszen ő már akkor felismerte azt a pusztítást, amelyet csakis az ember vihet véghez. Felismerte hiányosságunkat abban, hogy nem figyelünk környezetünkre, és rablógazdálkodást folytatunk az Isten által ránk ruházott hatalommal. Ugyanakkor természetesen nemcsak erre a tévedésünkre hívja fel a figyelmet, hanem sok minden másban is helyes utat mutat. Eger egyetemes törvényeket tanít a világ körforgásáról, Isten és ember kapcsolatáról, hit, lélek és test kérdéseiről, melynek folyamán nem csupán egy igehirdető eszméit ismerhetjük meg, hanem világra szóló igazságokkal gyarapíthatjuk tudásunkat. Sőt tovább megyek, és azt is ki merem jelenteni, hogy aki nyitott szívvel közelít az itt leírtakhoz, annak esélye nyílik megérteni saját és mások szenvedését, és átértékelheti minden szenvedéssel, Istennel és a világgal

kapcsolatos elképzelését. Ahogyan Luther, úgy Eger is a kereszt teológusa.

Ami a fordítói munkát illeti, meg kell vallanom, hogy sokszor akadtak nehézségeim abból kifolyólag, hogy a szerző nem használt sem hivatkozásokat, sem idézőjelet. Egy-egy gondolatot teljesen magáénak tekintett, forrásmegjelölés nélkül hagyott több idézetet, így az eredeti szövegben csak azoknak tűnhetett fel a turpisság, akik figyelmesen olvasták azt. Ennek ellenére nem szeretném csalásként vagy plágiumként értelmezni azt, hogy Eger egyes idézeteket saját gondolatként használt. Sokkal inkább hajlok arra, hogy ezt az eljárást a műveltség kötetlenebb megnyilvánulásainak, az előszóbeli jelleg előtérbe helyezésének és a szerzői-szerkesztői munka apró hibáinak, hiányosságainak, háttérbe szorított formai követelményeinek tekintsem. Ahogyan Eger maga írja az első kiadás előszavában: ezek a prédikációk „abban a formában kerültek nyomtatásra, ahogyan elhangzottak”.

Nem szerettem volna, ha bármi is kárba vész ebből a méltatlanul elfeledett műből, amelyet Johannes Eger az első világháború rettenetes tapasztalatainak árnyékában írt. Rendkívüli feladat volt magyar nyelvre átültetni a sokszor többszörösen összetett mondatokban benne-rejlő gondolatokat.

Az eredeti szövegben beazonosított idézetek forrásának igyekeztem utánajárni; a fordításban mindegyiket idézőjelbe tettem és

hivatkozásokkal láttam el, hogy a források mindenki számára visszakereshetők legyenek.

Fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra, hogy tanító jellege és igencsak elmélyült gondolatisága okán ezt a könyvet végig kell olvasni, ugyanis az egyes ígehirdetésekből kifejtett témák összefüggései nélkül nem érthetjük meg a könyv egészének mondanivalóját. Ha csupán egy-egy részt olvasunk el, nem mondhatunk róla véleményt, nem formálhatunk róla összképet, és az egyes részek önmagukban akár félreértéseket is eredményezhetnek. Úgy gondolom, ha csak felszínesen, kellő odafigyelés nélkül olvassuk, akkor sem biztos a megértés, ezért teljes figyelmet és koncentrációt követel majd az itt leírtak értelmezése.

Munkám végére érve örülök annak, hogy minden kedves olvasónak kellemes olvasást kívánhatok. Remélem, hogy fordításommal érdemben járulhatok hozzá hitéleti, lelki és szellemi fejlődésükhöz.

Sipos Tamás

Előszó az első kiadáshoz

A kötetben található szenvedésről szóló szövegeket prédikációként adtam elő, és abban a formában kerültek nyomtatásra, ahogyan elhangzottak. Csupán a sorrend változott.

Mivel jórészt utazásom során tartottam ezeket a beszédeket, nem mindenki hallhatta azok közül, akik szívesen meghallgatták volna. Ezért abban a reményben adom át őket a nyilvánosságnak, hogy áldás lesz azoknak, akiket a világ szenvedéseinek rejtélyei kínoznak.

J. Eger

Előszó a második kiadáshoz

Az itt olvasható prédikációkat a világháború árnyékában nyomtatták újra. A milliókat és milliárdokat sújtó szenvedés kimondhatatlan. Az ellene folytatott harc meghaladja az emberi erőt. Vele szemben ember nem nyújthat vigaszt. Ám még ebben a szenvedésben is Isten nyilatkoztatja ki magát számunkra. Sokak közülünk még sohasem tapasztalták valóságát és közelségét oly közvetlenül, mint az elmúlt hetekben. Többen közülünk még sohasem találkoztak az élet és a szenvedés talányaival ennyire közvetlenül, mint ezekben az időkben. Úgy remélem, hogy ez a könyvecske nyújthat némi segítséget – Isten megtalálásában – a szenvedés súlya alatt roskadozó lelkeknek.

Barmen, 1914. október

J. Eger lelkész

A büntetésként kapott szenvedés

„...mert én, az Úr, a te Istened, féltőn szerető Isten vagyok! Megbüntetem az atyák bűnéért a fiaikat is harmad- és negyedízig, ha gyűlölnék engem.” (2Móz 20,5)¹

Hányszor vetődhetett már fel a kérdés Jób és Asáf régmúlt napjait és a még korábbi időket követően, hogy nekünk, embereknek miért kell és kellett szenvednünk? Mindenkiben úgymond újjászületik ez a kérdés. Hiszen, melyik életnek ne volnának meg a saját nehézségei? Az ember első és utolsó hangja egy sóhaj. A közben lévők megszámolhatatlanok. S még ha a szenvedés meg is kímélne minket, látnánk azt másokon, és meg kellene kérdeznünk: „Miért? Uram, miért?” Ám teljesen kielégítő, földi életünk szenvedéseinek minden rejtélyét megoldó választ mégsem kapnánk. Még ha abba a tévhitbe esünk is, hogy gondolatainkkal és mások bölcsességével sikerült általános megoldást találnunk, akkor mered ránk halott, semmitmondó szemivel életünk valamely szögletéből egy nem éppen hétköznapi szenvedés. Akkor keresz-

¹ A bibliai idézetek a Magyar Bibliatársulat 1975-ben kiadott új fordítású protestáns Bibliájából származnak.

tezi utunkat valamiféle különös, szabálytalan akadályként elborító kín, mellyel nem tudjuk, mitévők legyünk. Nem marad más esélyünk, mint hogy okosan megkerüljük vagy könnyelműen elfelejtjük, hogy aztán elhitezzük magunkkal, hogy megbirkóztunk vele. *„Milyen megfoghatatlanok az ő ítéletei, és milyen kikutathatatlanok az ő útjai!”* (Róm 11,33) – áll a Bibliában, és ha ez a világ egyetlen tényállására is vonatkozhat, akkor leginkább a szenvedésre vonatkozik. *„Ugyan ki értette meg az Úr szándékát, vagy ki lett az ő tanácsadójává?”* (Róm 11,34) Kérdéseink leginkább ahhoz hasonlatosak, mint amikor egy kisgyermek éppen olvasni tanul, és egy nagy vastag könyvnyi betűvel játszik. Talán mi is Istenünk kézírásával játszunk, és jobban megtanuljuk olvasni, jobban megtanuljuk megérteni azt, amit olvasunk, azt az írást, melynek vonásai oly élesen megmutatkoznak életünkben. Jelenleg azonban még mindig ott tartunk, ahol Jób, azaz hogy bármennyire okosan és bölcsen beszéltünk is róla, el kell ismernünk: *„Azért mondtam, hogy nem értem. Csodálatosabbak ezek, semhogy felfoghatnám.”* (Jób 42,3)

Tehát ha gyermeki naivitásunknak köszönhetően belefogunk az élet keresztútjának megfejtésébe, egy pillanatra sem veszíthetjük szem elől a korábban említetteket. Csupán néhány szempontot fogalmazhatunk meg kapaszkodó-

ként, olyan nézőpontokat, melyek számunkra tartalmilag talán nem is egyeztethetők össze teljesen. Mivel megengedett, hogy néhány pillantást vessünk az élet mögött rejlő, életünket irányító titokba, késztetést érzünk, hogy leleplezzük a szenvedés minden formáját, feltárva ezzel a mögöttük rejlő isteni jelentést.

A szenvedés legkézenfekvőbb, legrégebb és egyben legegyszerűbb magyarázata, ha a szenvedést büntetésként értelmezzük. Igaz, ez nem teljesen illik szerető Istenünkről alkotott képünkbe. Büntető, indulatos és haragvó Istent vélünk felfedezni a szeretet Istene mögött, mert Mózes Istenét elhalványulni látjuk Jézus Krisztus árnyékában; hiszen számunkra, vallási szempontok alapján, értéktelenebbnek tűnik a tökéletes emberről alkotott képünknel, és fel sem érhet azzal a jóssággal, mely legszívesebben egy léleknek sem ártana. Hiszen ha személyesen képtelenek is volnánk ilyesmire, Istentől akkor is elvárjuk. Az atyák vétkeiért a fiaikat is, harmad- és negyedízig megbüntető, indulatos Isten szavai kereszténység előttinek, keresztényellenesnek, sőt kereszténységtől elrugaskodottnak tűnnek számunkra. Ám kívánságainknak és elgondolásainknak igencsak kevés köze van a valósághoz. Nem az utóbbinak kell alkalmazkodnia az előbbieknek, hanem az előbbiekhez az utóbbinak. Ez már csak így van rendjén, ezért így is marad, még akkor is, ha ezerszer másként szeretnénk, és

jobbnak, istenibbnek tartanánk, ha Isten akaratára eltérne a valóságtól.

„Mert minden bűn e földön meglakol.”² Amennyiben ez a Bibliában állna, bennünk, művelt emberekben, minden bizsonnyal két-ségeket ébresztene. Ám mivel Goethe írta, igaznak kell lennie. És igaz is, persze nem azért, mert Goethe írta, ahogy az sem azért igaz, hogy Isten megbünteti az atyák vétkeiért a fiaikat harmad- és negyedízig, mert Mózes mondta. Egyszerűen azért igaz, mert igaz. Itt nem saját gondolatokkal van dolgunk, nem egy öreg hittérítő szubjektív felfogásával, hanem azzal a világossággal, mely isteni magassá-gokból egyfajta kinyilatkoztatásként került a próféta lelkébe. Mi azonban jobban tesszük, ha annál a gyenge oknál fogva, hogy túl szigorúnak tűnik számunkra, és zaklatottá válunk tőle, nem zárkózunk el az igazság elől, ugyan-is minden magunknak alkotott hazugsággal, minden illúzióval – legyen az bármily ideál okán – életünket szegényebbé, önmagunkat pedig életképtelenebbé tesszük. Ezért jobb lesz, ha tisztán és határozottan szembenézünk az igazsággal, még akkor is, ha belefájdul a szemünk. Hiszen végül minden igazságnak – még a legkellemetlenebbnek is – élettel telinek és felszabadítónak kell lennie.

A világi szenvedés megértéséhez nem min-

² Johann Wolfgang Goethe: *Harfenspieler* 3. (A hárfás III.)

dig szükséges azonnal panaszkodva és vádlón Istenhez fordulnunk, kiáltva Isten igazságát keresnünk, még akkor sem, ha életünkben vagy más emberek életében, valamiféle szerencsétlenség ajkunkra és szívünkre hozza a kérdést: „Miért?” De miért is zúgolódunk életünkben? Mindenki zúgolódjon a maga bűnével szemben. Hiszen a világ minden területén léteznek szabályok, a szellemi életben éppúgy, mint a természettel való kapcsolatunkban vagy éppenséggel saját életünkben és a többi emberrel való viszonyunkban. Szabályok, melyeket nem mi alkottunk; szabályok, melyek az életet és a világot mozgatják és uralják; szabályok, melyeknél végül mit sem számít, hogy az ember ismeri-e őket vagy sem; melyek ahányszor csak megszegik vagy megkerülik őket, egyfajta visszautasíthatatlan kényszerűségként megbosszulják magukat. Ezért kötelességünk velük foglalkozni, megismerni és tiszteletben tartani őket minden aspektusukban. Önmagunk érdekében köteleztük el magunkat. Amennyiben nem tennénk ezt meg, saját magunknak okoznánk kárt vele, olyan kárt, amelyet nem semlegesít a megbánás. Az élet normái ezek, amelyek épp korunkban világosodtak meg előttünk. Modern korunkban döbrentünk rá, hogy ebben a világban semmi sem történik ok nélkül, s épp így semmi sem történhet következmények nélkül. Egy kő sem eshet a vízbe anél-

kül, hogy meg ne fodrozná annak felszínét. Sem az erőből, sem az anyagból nem vész el semmi. Nem maradhat következmények nélkül sem tett, sem mozdulat. Ezért a dolgok természetéből fakad, hogy az isteni rend mindennemű megzavarása, a parancsolatok figyelmen kívül hagyása vészterhes következményekkel járhat.

Világunk megszámíthatatlan kínjának, az emberek fizikai és szellemi szenvedésének teljesen tökéletes magyarázata nem más, mint a viselkedésünkből fakadó büntetés, a saját maguknak kovácsolt sors. Ez gyakran egészen kézenfekvő. S ha őszinték vagyunk önmagunkhoz, akkor jól láthatjuk, hogy életünk gondjainak nagy része – mindenekelőtt lelki életünk – nem más, mint az eddigi – isteni törvényeknek ellentmondó – felelőtlen magatartásunk következménye. Sok esetben azonban nem tudjuk kiokoskodni, hogy életünkben vagy más emberek életében a szenvedés és a bűn milyen összefüggést mutat. Nem mindig és mindenhol figyelhető meg, hogy minden egyes bűnt egy bizonyos szenvedés követne, s hogy minden szenvedés valamilyen bűn következménye volna; ám nem is az az egyetlen vagy utolsó tényező, amit a szenvedésről elmondhatunk, hogy büntetésként jelenik meg a világban. Egy azonban biztos, hogy a végeláthatatlan szenvedés megértéséhez az egyetlen helyes kulcsot – a büntetésként megjelenő

szenvedés esetében – egy bizonyos törvény adja kezünkbe, mely a természeti és a szellemi világban láthatóan és láthatatlanul egyaránt beteljesedik.

Nem is csodálkozhatunk azon, hogy ez a természeténél fogva kellemetlen törvény nemcsak az egyén életére van hatással, hanem az egész emberiség életében borzasztó hatalmat gyakorol, emellett rendkívül zavarja szenvedélyeink, vágyaink, önfejűségünk és szabad akaratunk kiteljesedését. Igaz, nincs köztünk olyan, aki ettől függetlenül élhetné életét. Az emberi sorsok jóban-rosszban egyaránt szorosan összefonódnak. Isten együtt és egymásért teremtett minket. Ebből az Isten által teremtett összefüggésből nem válhatunk ki, erre az esetre nem vonatkozik a szólásmondás, mely szerint „amit én teszek, ahhoz másnak semmi köze”, még akkor sem, ha úgy teszünk, mintha készen állnánk arra, hogy egyedül viseljük életünk következményeit. Még akkor sem, ha tényleg őszintén akarnánk. Hiszen nem egyedül vagyunk a világon. Részei vagyunk egy nagy organizmusnak, tehát minden szempont szerint bensőséges kapcsolatban állunk az egész emberiség múltjával, jelenével és jövőjével. Éppúgy érvényesülnek a többiek – a korábbi generációk és kortársaink – abban, amit teszünk és művelünk, amik vagyunk, és amink van, mint önmagunk. Legyen az áldás vagy átok, azok életében is érvényesül, akik

velünk vannak utunkon, s nem utolsósorban azokéban, akik köztünk cseperednek fel, vagy utánunk következnek, még akkor is, ha már eltaposott bennünket a – világi életünkből eredő – földi szenvedés.

Ha az említett tények komolysága elől el akarnánk zárkózni, az bizony gyávaság lenne. Hiszen a mások bűneinek köszönhető szenvedésben tárja elénk Isten az emberiségre ropant szigorral nehezedő bűnök átkát, amelyet ha a sajátjainkról és az általunk műveltekről esik szó, parányinak és jelentéktelennek tartunk, melyet a bosszúságban, a belső és külső szükségben, az ellenségeskedésben, a kapzsiságban, a mások ridegségében és tapintatlanságában tapasztalhatunk meg. Sőt talán ártatlanul kell elszenvednünk mások igazságtalanságát.

22

El kell viselnünk téves neveltetésünk hatását, szüleink és felmenőink könnyelműségének következményét, a korábbi nemzedékek vétkeit, melyek szenvedés formájában nehezednek vállunkra. Mivel annyira könnyen elfeledjük, hogy nem csupán önmagunkért élünk, Isten elénk tárja, hogy leginkább azon, hogy élünk, és ahogyan élünk, boldogság és boldogtalanság, szerencse és balszerencse, ezrek és tízezrek, egész családok és népek léte múlik.

Lehet, hogy egyesek igazságtalanságot és könyörtelenséget látnak abban, hogy Isten a bűnt a bűnösökön, sőt még azokon túl is szá-

mon kéri. Én nem látok benne mást, csupán könnyөрületet, amelyen keresztül Isten – aki nem a szenvedést, hanem a békét szánja nekünk – felébreszt minket, hogy komolyan átgondoljuk, mi volna az, ami az emberiség javát, békéjét és saját boldogulásunkat szolgálná. Nem az szándékozik velünk jót tenni, aki az élet komolyságát és értelmét elrejtí elölünk – hanem az, aki az ilyesmit könnyörtelenül feltárja előttünk. Tehát nem más a mi jótevőnk, mint a mi Urunk, Istenünk, aki nem hagyja büntetlenül a bűnt. A mi Urunk, Istenünk nem az, aki gyenge emberhez méltó módon bizonyítja szeretetét és megbocsátását azzal, hogy a bűn következményeit elhárítja, és végül, ha kedvesek vagyunk vele, vessző helyett mindenképp almát nyújt.³ Nem, Isten szent marad szeretetében, és még megbocsátásában is megbünteti az igazságtalanságot. Isten megbocsátása nem abból áll, hogy elengedi a büntetést. Isten megbocsátása abból áll, hogy szívéhez vesz bennünket, hogy könnyөрülete által életünknek megadja a lehetőséget és az erőt, hogy fölfelé emelkedjünk és megbékéljünk, még akkor is, ha egész életünk saját vagy más emberek bűnéből kifolyólag elrontottnak tekinthető.

³ Luther: „Úgy kell büntetni, hogy alma is legyen a vessző mellett.” In: Tischreden W 3566a. Virág Jenő: *Luther Márton önmagáról*. Ordass Lajos Baráti Kör, Budapest, é. n. 14. o.

Beláthatatlan, hogy Isten gyűlölete, melylyel a bűnt könyörtelenül nyomon követi, ellentétes volna Isten Jézus Krisztusban megnyilvánuló, bűnösök iránti szeretetével. Hiszen Isten nem is szeretne bennünket, ha nem gyűlölné a bűnt, és ha nem térítene észhez tetteivel – melyekben bűnüldözését elkerülhetetlen büntetéseként tapasztalhatjuk meg. Az Isten büntetéseként átélt szenvedés tehát nem más, mint az a harc, melyet Isten a világunkban megnyilvánuló gonosz ellen folytat. Az bizonyos, hogy sokszor és sokat, iszonyatosan sokat kell szenvednünk emiatt, és a bűn végzetes következményei alól nem ment fel bennünket sem hitünk, sem megtérésünk. Ennek ellenére örülhetünk annak, hogy Istenünk ennyire igyekvő, és nem tud nekünk nagyobb szeretetet adni, mint hogy a bűnt kérlelhetetlenül bünteti, és minket is arra akar bírni, hogy szenvedélyesen gyűlöljük a bűnt, és a világban minden olyan tettet vagy dolgot, amely nem Isten akaratán nyugszik.

24

A büntetéssel való fenyegetés, amely a törvény szerves része, valamilyen oknál fogva félelmetes és fenyegető. A büntetés beteljesedése azonban érthetetlen módon felszabadító, és a megváltás szerves része. Mi más értelme lett volna annak, hogy emberek önmagukat kínozzák, önmagukat megbánásra és szenvedésre ítélik, ha nem sejtettek volna akár egy

keveset is a büntetés élményének lelki világot megtisztító, szentesítő és bűntől felszabadító áldásáról? Igaz, az önmagunknak okozott szenvedés tévút, viszont az Isten által megítélt, és Isten által büntetésként az emberiségre rótt szenvedés mindig is jótétemény volt, és az is marad. Hiszen hozzájárul a lelkek megmentéséhez és felszabadításához. Ezért megcsókolhatjuk a minket ütlegelő kezet, és gyermekeként bízhatjuk magunkat szorgos Istenünkre, szent Atyánkra, kinek törvényeiből senki sem űzhet gúnyt büntetlenül.

A szenvedés mint nevelőeszköz

„...mert akit szeret az Úr, azt megfenyíti, és megostoroz mindenkit, akit fiává fogad. Szenvedjétek el a fenyítést, hiszen úgy bánik veletek az Isten, mint fiaival. Hát milyen fiú az, akit nem fenyít az apja?”
(Zsid 12,6–8)

Az előző beszéd alapján azt gondolhatjuk, hogy a szenvedés nem más, mint a bűneinkért járó büntetés. Bizonyos esetekben ez így is van. Ám soha ne feledjük,⁴ Isten szeretete még a büntetésként kapott szenvedésben is megnyilvánul.

Azonban nem minden szenvedés társítható szó szerint a büntetéshez, mivel nem minden szenvedés a bűn következménye. Hiszen túllontúl sok szenvedés éri az emberiséget anélkül, hogy azt ok-okozati összefüggésbe lehetne hozni valamely, az emberiség által elkövetett bűnnel. Ahhoz túl sok szenvedés megy végbe teljesen megmagyarázhatatlan okokból, megfelelő emberi indíték és hiba hiányában, pusztán egy felsőbb akarat hatalmából kifolyólag, amely látszólag kényszerűségként ültette a szenvedést a földi életbe. És ha ez valóban így

⁴ A dőlt betűs szövegrész a fordító kiegészítése, ugyanis az eredeti szövegben ez a rész nem egyértelmű.

van, akkor a szenvedés nem csupán annak a jele, hogy az isteni rendet megzavarták. Akkor még fontosabbá válik a „miért?“, hiszen olyasvalamivel van dolgunk, ami elvileg az élet rendjéhez tartozik, és teljesen mindegy, hogy az ember hogyan viszonyul hozzá. Nem beszélve arról, hogy egyes embereknek különösen sokat kell szenvedniük, és nem ritkán olyan embereknek, akiknek személyesen a legkevesebb közülük van a bűnhöz, akiknél a legkevésbé tűnik szükségesnek, hogy szenvedéssel büntessék őket, illetve, hogy saját vagy mások bűneinek szörnyű következményeit viseljék pusztán azért, hogy az isteni rend komolysága megvilágosodjék előttük. Különösen sok szenvedés koncentrálódik pontosan azoknak az embereknek az életében, akiknek látszólag csak azért kell annyi belső és külső megpróbáltatáson átesniük, mert nem sivár és hanyag lelkiismerettel bírnak, mert nem Istentől távol és istentelenségben vegetálnak, hanem épp ellenkezőleg: tapintatosak, lelkiismeretesek élnek, és úgymond teljes létükben és lényükben közel állnak Istenhez, közelebb állnak hozzá, mint azok, akiket csupán kemény ütlegetéssel lehet észhez téríteni. Nekik elég lenne egy barátságos szó, és mégis pont nekik kell a legtöbbet szenvedniük. Mi viszont – ha a szenvedés minket sújt vagy másokat, akiket csak szeretni és tisztelni tudunk, embereket, akikről az a közvetlen benyomásunk,

hogy Isten gyermekei – azt kérdezzük: „Miért, Istenem, miért?”

Válaszra a sokféle variációban hozzáférhető- és újszövetségi Szentírásban lelünk: „...*akit szeret az Úr, azt megfenyíti.*” (Zsid 12,6) Nem más ez, mint a nevelésben elszenvedett szenvedés. Igaz, a büntetésből kirótt szenvedés sem más, mint nevelés, hiszen Istenünk házában a szenvedés nem képvisel önálló értéket, csupán a nevelés eszköze. Ennek ellenére a nevelésünk során megélt szenvedés határa jóval túlér a büntetésért kirótt szenvedésén. Még Isten fia, Jézus is engedelmesen tanult szenvedéséből. Épp Jézus példáján láthatjuk, hogy a szenvedés kizárólagosan büntetésként való értelmezése elégtelen. Személye számára is nevelő értékkel bír, és mindemellett felemelő jelentést hordoz az emberiség számára. A szenvedés iskolájában vált azzá, amivé válni szeretett volna. A szenvedésben és a szenvedés által dicsőült meg és vált tökéletessé. A bölcsőben nem volt azonos azzal, aki a kereszten volt. Élete folyamán növekedett, gyarapodott, azzá vált, amit az emberiség számára személyes értéke jelent. Kegyelemben gyarapodott, nemcsak az emberekkel szemben, hanem Istennel szemben is. Érelelődni láttuk őt, aki már tizenkét éves ifjúként Istenhez oly közel állt – és láttuk őt atyjához folyton-folyvást közelebb kerülni. Azonban ha rákérdeznénk, hogy mi vitte egyre közelebb Istenhez, mi segítette életét és egész

személyét a mennyei fényességhez, az isteni megszentelődéshez, akkor élete szenvedését kellene kiemelnünk. Kereszt nélkül nem jár a korona: „...akit szeret az Úr, azt megfenyíti.”

Mint már említettem, a nevelés során megélt szenvedés nem magyarázható az ember bűneivel, hanem Isten szeretetével. Azzal magyarázható, hogy Isten gyermekei vagyunk, nem pedig azzal, hogy nem vagyunk azok. Jóllehet bizonyos értelemben valamiféle előfeltételként az emberek bűnei is közrejátszanak. Végtére is, ha az emberiség tökéletes volna, akkor mindennemű nevelés szükségtelen lenne. Csak egy tökéletlen emberiségnek van szüksége nevelésre. Mivel az emberek nem olyanok, mint amilyennek Isten látni szeretné őket, létezésük nem felel meg elgondolásának, ezért feltétlen követelmény az egyén és a teljes emberiség nevelési célzatú fegyelmezése: az atya kötelessége gyermekeivel szemben. A szeretet kötelessége, amelyet akkor is be kell teljesíteni, ha az emberiség nem szegül ellen Atyja akaratának, és amelyet az olyan emberek esetében sem lehet elhanyagolni, akik már nem vágyanak másra, csak arra, hogy túlnőjenek létezésük jelenlegi állapotán, és Isten akaratának eleget tehessenek. Épp annál az okánál fogva fegyelmez meg minket Isten, hogy az ő gyermekei vagyunk, pontosan azért, mert mennyei Atyánk ragaszkodik földi gyermekeihez. Épp ezért nemcsak akkor, és nemcsak azért fegyel-

mez meg minket, mert engedetlenek voltunk vele szemben, hanem akkor is – sőt kiváltképp akkor –, mikor a szívünk nyitva áll az ő munkálkodása és akarata előtt, és ő épp ezért rendkívüli reménységet táplál irántunk, ugyanis azt szeretné, ha fejlődnénk. Önmagunk fölél akar minket emelni. Az Atya teljességre akarja vezetni gyermekeit, szeretné őket saját képére formálni és lényéhez igazítani, ezért láthatjuk olykor, hogy a szenvedés rendkívüli mértékben fokozódik annak az embernek az életében, aki közel jár az átszellemüléshez. Vagy éppen Isten könyörületében és rendkívüli szívélyességében részesül lehetőséget kapva arra, hogy lényét és személyiségét saját üdvözülésére és az emberiség áldására kiteljesítse.

A régi elhagyása és az új felöltözése szenvedés nélkül lehetetlen, mindennek ellenére mindenhol jelen van ez a folyamat. Világunkban minden keletkezési folyamat szenvedési és halálozási folyamat is egyben. Harc nélkül, fájdalom nélkül, kellemetlen tapasztalatok nélkül nem fejlődhetnek a hagyományok, a vallás vagy az emberi lét és jellem. Nem mehet végbe egyetlen keletkezési vagy fejlődési folyamat sem, senki és semmi sem juthat alacsonyabb szintről magasabb szintre, nem lehetséges személyes és szellemi fejlődés sem. Ezt az iskolában eltöltött évek folyamán már tapasztalhattuk. Ismerhetjük életünk tanuló éveiből. Amikor tanulunk, nem mi parancsolunk. Ez a

tanulás természetéből ered. Szenvedés nélkül nincs fejlődés. Feszültségek nélkül nem lehet gyarapodni. A szenvedés az élet rendjéhez tartozik, mivel világunk közel sem tökéletes, hanem fejlődő jelenség. Ebből adódik az is, hogy embernek lenni emberré válást jelent. Egy másik, egy új, még el nem jött, elkövetkező élet vajúdása ez. Jó oka van annak, hogy minden e világi szenvedés valami jobb, valami felsőbbrendű iránti reményt táplál bennünk, és hogy a szenvedésben kétségtelenül annak a biztosítékát fedezhetjük föl, hogy valami másra születünk, nem pedig arra, amik jelenleg vagyunk. Természetesen jól érthető a valamennyiünkben megtalálható szenvedés-kerülés, elidegeníthet azonban Istenünktől, aki azt szeretné, ha előrébb jutnánk, és ezért felemelésünkön fáradozik. Tehát ha szeretnénk megfelelni isteni rendeltetésünknek, az kisebb-nagyobb kényelmetlenségek, külső és belső szükség nélkül kivitelezhetetlen.

Isten ugyanis nem lehet tekintettel gyávaságunkra és gyengeségünkre valótlán együttérzésből, ezért ne hagyjuk magunkat az általa kijelölt úttól eltéríteni és távol tartani, annál a gyenge oknál fogva, hogy az általa kijelölt út egy kálvária – hiszen annak kell lennie. Sok szülő azonban, gyermeknevelése során, elköveti azt a nevelési hibát, hogy gyermekei életét a lehető legnagyobb mértékben megkönnyíti, és erejéhez mérten komfortossá teszi azt.

A szülők nagy többsége abban látja feladata orozslánrészét, hogy lehetőleg minden követ megpróbál elgörgetni gyermekei útjából, hogy megpróbálja őket megkímélni a lehető legtöbb kellemetlenségtől. Ezt általánosságban nem „fel-nevelésnek”, hanem „félre-nevelésnek” nevezhetjük. Csodával határos, ha az ilyen vattába csomagolt gyermekekből karakteres férfiak és asszonyok lesznek. Ám ha mégis megtörténik, az annak köszönhető, hogy Isten az élet iskolájában – a nagy óvodában, miként az emberiségre tekinthetünk – nem ennek a gyenge és minden szeretet ellenére rideg, romlott nevelési metódusnak hódol. Ő teljesen másképp bánik velünk, és az esetek többségében már gyermekéveinkben gondoskodik azokról a természetes nézeteltérésekről – testvéreinkkel és cimboráinkkal –, valamint az azt követő években a magánéletünkbe való durva beavatkozásokról, melyek hatására kedves – velünk született – énünknek helyre igazodnak a szárnyai, s egoizmusunknak – ennek az emberben élő csúfságnak – összetörnek a csontjai. Isten szeretete ugyanis nagyobb, mint a szülők szeretete, ezért semmi okunk a keménykezű nevelés ellen panaszkodni. Szívesebben vennénk, ha nem tenné? Ha életünk minden szenvedéstől mentes volna? Az szolgáltatna csak igazán okot arra, hogy Isten szeretetében kételkedjünk és kétségbe essünk. Elhanyagoltságunk annak a bizonyítéka

lenne, hogy Isten elhagyott bennünket, hogy már semmit sem remél számunkra, arra ítél minket, hogy azok maradjunk, amik vagyunk. Így azonban – mivel nem kímél minket, és nem engedi, hogy elpuhuljunk – bizonyosságot nyerhetünk arról, hogy érdekli, mi lesz velünk, hogy nagy tervei vannak, melyekkel nyomorúságunk porából szándékozik minket kivezetni. Ezért hát, mivel Isten engedi, hogy szenvedjünk, felbátorodunk hitünkben, mely szerint ő a mennyei Atyánk, mi pedig az ő gyermekei vagyunk. Nevelése – amely, mint minden helyénvaló nevelés, szenvedéssel jár – szeretetét szavatolja számunkra.

Ha így tekintünk a minket ért sérelmekre, azonnal vigaszt nyújtó fény vetül a világ szenvedéseire. A szenvedéseink szinte barátokká szelídülnek. Majdhogynem megszeretjük őket. Panaszkodásunk elnémul. Képesek leszünk arra, hogy megtanuljuk megérteni szenvedéseinket, és hálával tekintünk rájuk. Megtanuljuk, hogy hogyan lehetünk hálásak értük, sőt – Luther egy számunkra egyébként teljesen érthetetlen kijelentése alapján –, hogy hogyan kérhetjük őket. Hiszen a szenvedés a jót bontakoztatja ki bennünk, az istenit. Előcsalja lényünkéből a bátorságot és az erőt, az alázatosságot és a jámborságot, a türelmet és a bizalmat, mivel az igazi nagyság csak a szenvedésben nyilatkozhat meg. Csak az ellenségeskedésben bizonyosodik be a szeretet, csak

az ínségben igazul meg a hit, és csak akkor mutatkozik meg a remény teljes valójában, ha már minden elveszett, és már nincs mit remélni. „A szenvedés derekassá tesz a hitben, görnyedtté tesz, irgalmassá, gyermekivé.”⁵ A szenvedés összetereli az embereket. Az emberek közötti szoros kapcsolat megteremtéséhez a szenvedés a legjobb kapocs. A szenvedés arra készíteti az embert, hogy felfelé tekintsen, és Istent keresse, hogy jobban megtalálja őt ott, ahol mindig is megtalálhatta. A szenvedésben értjük meg Jézust, és a szenvedésben láthatunk szívébe. „A legnagyobb fájdalmak sürgetik a szívet folyton fokozódó szeretettel Jézus szívéhez.”⁶ Így nyerhet az ember közösséget, amely nélkül csak félemberek maradunk, és sohasem válhatunk azzá, ami a Teremtő szemei előtt lebegett, amikor azt mondta: „*Alkossunk embert a képmásunkra, hozzánk hasonlóvá...*” (1Móz 1,26) Szenvedés nélkül sohasem válhatnánk kedvére való emberekké, Isten embereivé, mint amilyen Jézus is volt, és a szenvedésen keresztül egyre inkább azzá vált.

A szenvedés áldása szavakkal kifejezhetetlen. Az emberiség minden jeles dolga szenvedések közepette jött a világra, és sokszor elsősorban szenvedéseknek köszönhetően. A

⁵ Karl Friedrich Hartmann: *Endlich bricht der heiÙe Tiegel*, 6. vers.

⁶ Uo. 7. vers.

szenvedés képviseli a társadalom és az egyén fejlődésének csomópontjait. Csak az fogja a szenvedést becsmérelni, aki nem tudott általa előrébb jutni, akinek az isteni nevelés ellenére van, aki nem akarja hagyni, hogy megfeszítsék. Annak azonban, akinek élete nehéz időszakai lelki fejlődést hoztak, akinek az isteni fegyelmezés nem volt hiábavaló, az csakis hálás szívvel számol majd be arról, hogy egész életében nagy nyomás alatt növekedett, és nagy nyomás hatása alatt állt. Hiszen épp ezáltal kényszerült és kényszerül arra, hogy élete értelmét ne az embereket felületessé és felszínessé tevő nyereségben vagy a sikerben, a hírnévben vagy a kényelem élvezetében keresse, mert ezek túl könnyen eltérítenek bennünket létünk eredeti feladatától, az emberré válástól. Ha mindez nem adatik meg számunkra, és életünk egyetlen nagy szenvedés, akkor nem is marad más esélyünk, mint hogy életünk értelmét keresve olyanokká válunk, hogy Istenünk, mennyei Atyánk kedvére és dicsőségére válók legyünk. Szenvedéseink közepette az idő és a mulandó értékek elvesztik jelentőségüket, hiszen közben mutatkozik meg az örökké való érték, az ember, a személyes érték.

Szenvedéseink azonban mégsem ítélnek minket teljes passzivitásra. Ha ezt tennék velünk, akkor kétségtelenül megfosztanának emberi méltóságunktól és teremtő lelkületunktől. Az új emberiség teremtője nem úgy bánik

velünk, mint a művész a márványtömbbel. Nem igaz, hogy a szenvedés csak azt bizonyítja, hogy semmik vagyunk, és nem tehetünk semmit. Nem, Isten úgy bánik velünk, mint egy apa a gyermekeivel, és a szenvedésre hív minket a legmagasztosabb tevékenységben, mégpedig abban, hogy segítsük őt mi is önmagunk és az emberiség nevelésében. Éppen a szenvedésben bizonyul Isten Atyánknak, és lehetőséget ad arra, hogy mi az ő gyermekeinek bizonyuljunk. Ezért üdvözülünk majd a szenvedésben – nem pedig utána –, ha már nem csupán eltűrjük, hanem cselekedetté válik számunkra. Cselekedetté, mellyel Isten akaratát közvetítjük, és az Isten által megjelölt úton járunk.

A másokért vállalt (helyettes) szenvedés

„Pedig a mi betegségeinket viselte, a mi fájdalmainkat hordozta. Mi meg azt gondoltuk, hogy Isten csapása sújtotta és kínozza. Pedig a mi vétkeink miatt kapott sebeket, bűneink miatt törték össze. Ő bűnhődött, hogy nekünk békességünk legyen, az ő sebei árán gyógyultunk meg.” (Ézs 53,4–5)

Ézsaiás prófétának köszönhetően kezdett az emberiség előtt derengeni, hogy a világban a nevelés során elszenvedett, és a büntetésként kirótt szenvedésen kívül létezik egy harmadik is, mely nem más, mint a másokért vállalt szenvedés. Nincs annyi töprengés vagy olyan filozófia, mellyel erre a megoldásra juthattunk volna, Isten tárta elénk az élet realitását keresztül. Jeremiást életében vállalt szenvedései tették népe mártírjává, és egy új szövetség hívívőjévé. Nem volt részese kortársai bűnének, a népét sújtó ítélettől mégis többet kellett szenvednie, mint bárki másnak. Egy új kor úttörője volt a szent maradék, imádkozó kisebbség Izraelben, a megtagadott, a lenézett, a jogosan eltiport Izrael, amely mégis a jövő ígérését hordozta. Végre a nép volt az – ez a megvert és sanyargatott, a pogányok kezébe adott nép, ez

a pislákoló mécses –, amely mégiscsak világságot hozott a pogányoknak. Ez a megtört nád-szál, melyet Isten országának alappilléreként szántak. Már nem vagyunk képesek átlátni, hogy mely történelmi tény hatására világsult meg a próféta előtt a felismerés, miszerint az igazak szenvedése áldás a világnak és az örökkévalóságnak, melynek részei vagyunk, a történelemnek, melyben élünk. A másokért való szenvedésben rejlik az előrehaladás titka, az új áttörése, Isten országának eljövetele. Annyi azonban biztos, hogy abból a nagy, meg nem nevezett, vége felé járó Kr. e. 6. századból, Isten rejtett műhelyéből az egész világ előtt ismertté vált az, aki váltságul adta életét sokakért. Aki Isten bárányaként a világ bűneit hordozza, áldozatául esett e világnak, ám épp ezért válhatott – mindannyiunk üdvösségére és békességére – egy új emberiség kezdetévé.

40

Pillanatnyilag nem számít igazán, hogy megértjük-e a történeteket vagy sem. Viszont tény, hogy ez a páratlan ember – aki nem olyan volt, mint a többiek, akinek élete szenvedésben és halálában teljesedett be – lehetővé tette, hogy még ma is őszintén énekelhessük: „Te nem vagy bűnös, mint mi és gyermekeink; te bűnt nem ismersz.”⁷ Egyszerű tény, hogy Jézus az általa felvállalt kereszthalállal – mellyel kapcsolatban hajthatatlan volt – velünk és az

⁷ Johann Sebastian Bach: *Máté-passió*, 44. korál.

egész emberiséggel jót cselekedett. Igaz, ma már nem az a lényeg, hogy képesek vagyunk-e felfogni mindazt, ami a Golgotáról ránk áradt, hiszen a szenvedésekről szóló igehirdetések csupán próbái lehetnek az általunk már tapasztalt titok kifürkészésének, annak, hogy mások szenvedése éltet bennünket. Mások szenvedése nem csupán szenvedéseink egy részét veszi el, hanem örömet is hoz életünkbe. Olyan tapasztalat ez, mely nem egyedül Jézussal kapcsolatos, mely a történelem során kétségtelenül mint az életünket uraló és meghatározó isteni rend világosult meg előttünk. Erre a tapasztalatra épül a passióénekek lényegi mondanivalója. Ezeknek a tapasztalatoknak a megértésén vívódott a keresztény teológia évszázadokon át, és amennyiben ez a probléma háttérbe is került, mindig felbukkant valahol, és parancsolón követelte, hogy vegyék figyelembe. Hiszen ha nem beszélünk másokért való szenvedéséről, akkor Jézus legnagyobb érdemét hallgatjuk el, és Jézus követőit fosztjuk meg sajátosságuktól és erejüktől azáltal, hogy nem feltételezzük, hogy bármikor képesek volnának ilyen mértékű áldozatvállalásra.

41

A másokért való szenvedés egész világunkat áthatja. Megszámlálhatatlan szenvedés kíséri azt az előre tolongást, fölfelé mozdulást, mely egész életünk alá van rendelve. Nem csupán abban az értelemben, hogy az örök törvények megzavarása szenvedéseket eredményez, és

felhívja a figyelmet a hibák helyreállításának szükségességére, hanem abban az értelemben is, hogy nem mehet végbe sem keletkezés, sem fejlődés anélkül, hogy annak, ami keletkezni és fejlődni akar, szenvednie ne kellene, és egyesek előre jutásához vagy életben maradásához másoknak kell szenvedniük, másoknak kell meghalniuk. Tekintsünk vissza arra a hosszú útra, amelyet végig kellett járnunk, mielőtt azok lehettünk, akik vagyunk. Keresztek végeláthatatlan sora látható mögöttünk, és megszámlálhatatlan sóhaj visszhangját hallhatjuk. Áldozatok tömkelegén állunk. Abból élünk, hogy a többi lény szenved. Senki sem születhet anélkül, hogy valaki ne szenvedne helyette. Azokhoz a dolgokhoz pedig, melyeket örömmel és talán hálával használunk, más emberek izzadsága és vére tapad, hiszen menynyi áldozatot követelt csupán a technika és az orvostudomány, mielőtt arra a pontra jutott volna, ahol manapság tart! Férfiak több száz évvel ezelőtt a csatamezőkön adták életüket értünk özvegyeik könnyeit és árváik jajveszékését hagyva maguk után. Mind értünk történt, azért, hogy abban a szerencsében legyen részünk, hogy egy dicső és nagy múltú nemzet polgárai lehessünk. Amit ők elszenvedtek, azt nekünk már nem kell elszenvednünk, mert ők felvállalták helyettünk.

Az bizonyos, hogy egyik ember hite sem helyettesítheti a másikat. Az is bizonyos, hogy

a lélek békéjét senki sem bírhatja a másik helyett. Odaadó életével az örök életet senki sem biztosíthatja másoknak, ám hitéletünk küzdelmei és lelkiismeretünk kényszerűségei mindig is hitünk úttörői voltak. Nem örvendhetnénk a keresztény ember szabadságának,⁸ nem örvendhetnénk annak az áldásos életnek, amit Isten könyörületéből felépíthetünk, ha Luther a szerzetesi cellájában megélt nehézségek elől elmenekült volna, és nem adta volna át önmagát lélek és test borzasztó kínjának, ha nem küzdött volna helyettünk és mindnyájunkért, hogy élvezhessük külső és belső harcának, lelki és fizikai életének gyümölcseit. A testi, szellemi és vallási életben nincs olyan szerencse és nincs olyan érték, melynek létrehozásával ne függne össze a balszerencse és a veszteség – tehát más, számunkra ismerős és ismeretlen emberek szenvedése. Az emberiségben nincs olyan előrelépés, melyben ne nyugodna más emberek áldozatos munkája. Az áldozati oltár, melyen feláldozzák őket, folyton folyvást füstöl. Érthetetlen volna, ha a korszakok fordulópontján – ahol a történelemben Isten országa, egy Istentől való, új emberiség teremtése kezdődött meg – egyedül csak egy kereszt állna, mely meghaladja az összes többit, és nem vált

⁸ Utalás Luther Márton *A keresztény ember szabadsága* című írására.

volna Jézus is – sőt épp Jézus – a másokért való szenvedés áldozatává.

Mivel az ilyesfajta szenvedés nem a bűnös, hanem az ártatlan életében éri el csúcspontját, pontosan az áll a bűn kínzó hatása alatt, akinek nincsen része a másik bűnében. Olyan nyomorúságot érez ő, mellyel szemben a nyomorultak érzéketlenek. Pont a legnemesebbek és a legjobbak szenvednek azoktól a körülményektől és viszonyoktól, melyek közt azok, akik az ilyen körülményekért és viszonyokért felelősek vagy részben felelősek – mivel mindent hagynak a régiben –, meglehetősen jól érzik magukat. Pont a szentek és a próféták szenvednek az istentelen emberi természettől – melytől olyan távol állnak. Azok vállán nyugszik az emberiség összes eddig felgyülemlett bűne, akik utunkat egyengetik. Bizony, mindannyiunk bűne pont őket teszi bűnbakokká, mivel nem olyanok, mint a többiek és nem is úgy védekeznek, mint a többiek. Ezért gyűlölet, gúny és rágalmazás céltáblájává válnak. Az ellenük zajló küzdelemben még Heródes és Pilátus is kezét nyújt egymásnak. Pontosán azért, mert ők nem a jelenlévő, hanem az eljövendő képviselői, és pont oly mértékben állnak ellentétben a régi emberiséggel – mellyel összeegyeztethetetlenek –, mint amennyire egy Isten akaratának megfelelő új rendet képviselnek. Pontosán annyira hat rájuk – nem pedig a többiekre – az említett kontraszt élessége,

pont abban a mértékben válik életük másokért való szenvedéssé, a világ bűneiért való vezeklő szenvedéssé. Személyesük még a büntetésre és haragra méltó emberiségnek is – amely nem érdemelte meg – javára válik. Ha valaki az általa elszenvedett igazságtalanság hatására nem süllyed le a gonosztevők szintjére, hogy szemet szemért alapon bosszút álljon, aki mint a vágóhídra vezetett bárány elnémul hóhéra előtt, aki a többiek bűneivel nem akar versenyezni, azt a többiek bűne sújtja. Világunk gyermekeinek nyomasztó és eltipró garázdaságával szemben végül csak a szenvedő szerepét nyerheti el, pedig ő az üdvözítőnk, az emberiség megváltója. Ez abban vált nyilvánvalóvá, hogy halálával az hozta a legnagyobb áldást életünkbe, aki Isten országának útját egyengette, aki az emberiség legnagyobb szegényére, bűneink miatt kereszthalálra ítéltetett.

Ez a tény, a másokért való szenvedés legkiválóbb esete, melyet Johann Heermann a következőképp fogalmazott meg: „Ily büntetésre álmétkodva nézünk: / Pásztorunk szenved juhaidért, értünk, / És mert szolgálai adósságba estek, / Az Úr fizet meg.”⁹ Ennek ellenére, sokszor hozták és hozzák fel a másokért való szenvedéssel szemben azt az ellenvetést, hogy az nem más, mint az elgondolható legnagyobb

⁹ Johann Heermann: *Ó, drága Jézus*, 4. versszak (*Herzliebster Jesu*, 1630).

igazságtalanság. Az, hogy világunkban az ítélet teljes egészében nem a bűnösökön teljesedik be, és az ártatlanok szenvednek, hogy az emberek üdvösségét a kereszt határozza meg, amelyen mindig a másik feszül, állandó biztatást jelent azoknak, akik teljes egészében változatlanok maradtak, és Jézus példája ellenére mégsem értették meg, hogy a világ forгатagában nem a bosszú, hanem a könyörület, nem az igazságosság, hanem a szeretet a legmagasabb és a legvégső tényező. A Megváltónak eszébe sem jutott, hogy Isten igazságtalanságát lássa abban, hogy az emberek között, az emberekért, sőt az emberek helyett kellett szenvednie. A tiszta, isteni szeretet birtokában meg sem születhet ez a gondolat. Épp oly kevésbé juthat eszébe, mint ahogyan egy szerető édesanya sem juthat arra a következtetésre, hogy a gyermekei érdekében vállalt szükséges önfeláldozás, fáradság és kínlódás vele szemben igazságtalanság volna. Csak annak juthat eszébe ilyesmi, aki nem ismeri a szeretetet, aki csak töpreng Isten szeretetén, ám nem szeret igazán. Nincs mit tenni, mivel

a másokért való szenvedés Isten szeretetének része, az a törvény, mely világunkat és az emberiséget céljához vezeti. Ahelyett, hogy félreállnánk és flegmán figyelmen kívül hagynánk a belőle sugárzó kegyességet, tegyük inkább ezt a törvényt életünk törvényévé. Hiszen nem Isten szeretetének kell idomulnia a mi elképzeléseinkhez, hanem a mi szeretetünknek kell

idomulnia Isten elképzeléseihez. Emberi méltóságunk ellen való, hogy az emberiség oltárán akaratumk ellenére legyünk áldozatok. Emberi méltóságunk ellen való, hogy akaratumk ellenére vagy akaratumk nélkül – a többi lényhez vagy a zsidóságban és a pogányságban meglévő áldozati állatokhoz hasonlóan – az emberiség épülése céljából bűnbánati és engesztelő áldozatokká váljunk. Isten akarata, hogy kövessük szándékait, s egyszerre áldozatként és papként az ő országának szolgálatába álljunk. *„Abból ismerjük a szeretetet, hogy ő az életet adta értünk; ezért mi is tartozunk azzal, hogy életünket adjuk testvéreinkért.”* (1Jn 3,16)

Igazságtalanságról akkor lehetne szó, ha csupán élveznénk azt, amiért mások küzdöttek és vért izzadtak. Ha kényelmesen, hamis önbecsüléssel azok babérjain kívánnánk tepsedni, akik életüket adták értünk. Ha csupán annak az üdvösségnek kívánnánk örvendeni, amelyet Jézus Krisztus nyert meg számunkra. Igazságtalanságról akkor lehetne szó, ha másokat dolgoztatnánk magunk helyett, mi viszont nem tennénk másért semmit. Ha elvárnánk, hogy mások meghaljanak értünk, mi viszont nem kockáztatnánk életünket másokért. Az áldozatok, melyekre életünk épül, Isten akarata szerint megtalálják párjukat saját életünk áldozataiban, hiszen létünk értelmét és feladatát nem az önfenntartás és az önigazolás képezi. Odaadással és önfegyelemmel juthatunk a vi-

lágot újratereztő Isten közelébe, aki Krisztus Urunk személyében alapozta meg hitünket.

„Az élet nem a legfőbb jó, ám a legfőbb rossz a bűn”,¹⁰ annak a bűne, aki nem adja életét az emberiségért, aki nem kockáztatja az emberiség újjászületésének érdekében önmagát és mindazt, amivé az Isten könyörületében, mások szolgálata által válhatott. A másokért való szenvedésben rejlik mindannyiunk megváltása.

¹⁰ Friedrich Schiller: *A messinai menyasszony*, negyedik felvonás, utolsó jelenet; kórus.

A természet szenvedése

„Mert a teremtett világ sóvárogva várja az Isten fiainak megjelenését. A teremtett világ ugyanis a hiábavalóságnak vettetett alá, nem önszántából, hanem az által, aki alávetette, mégpedig azzal a reménységgel, hogy a teremtett világ maga is meg fog szabadulni a romlandóság szolgaságából Isten gyermekeinek dicsőséges szabadságára. Hiszen tudjuk, hogy az egész teremtett világ együtt sóhajtozik és együtt vajódik mind ez ideig.” (Róm 8,19–22)

Nem eshet úgy szó a világi szenvedésről, hogy meg ne említenénk a természet szenvedéseit. Bizony, ebben az esetben az emberi élet minden rejtélye a megfejthetetlenségig fokozódik, és nem marad más lehetőség, csak a sötétben tapogatózva reménykedni.

Meglehet, hogy itt is egyfajta másoként vállalt szenvedésről van szó, hogy a néma teremtmények felett is a szolgálat törvénye uralkodik, hiszen az egyik a másik áldozata, egyiknek pusztulása a másik bölcsője. Az emberek és az állatok minden egyes lélegzete életet követel! Mennyi minden növekszik csupán azért, hogy az előre törekvő farkaséhes élet eltíporja! Mennyi mindent semmisít meg egy friss légáramlat, egy kiadós esőzés, mely tulaj-

donképpen szükséges életfeltétel! Ám mindez önkéntelenül és akaratlanul történik, a természetet irányító óriási kényszerűségből ered, nincs benne részrehajlás és ellentmondás, szabadság vagy szeretet. Ebben az esetben nem beszélhetünk másokért vállalt szenvedésről vagy mások helyett való szenvedésről, mint az ember esetében.

Lehet, hogy a természet is a nevelő célzatú szenvedés egy formájának a színhelye. A létért folytatott küzdelemben a természetes kiválasztódás során egy faj, egy csoport képességei és erősségei javulnak és fokozódnak, így akár a tölgyfát folyton megtépázó, ezáltal létét veszélyeztető vihar sem más, mint a szépség és az erő forrása. De mi ez ahhoz a nevelő szerephez képest, amelyet a szenvedés az ember életében betölt vagy betölthet? Ezért a szenvedés talán mégis magasabb dimenzióhoz tartozik, mint a növények nemesedése. De a növényeket elpusztító betegség ellen semmi olyasmit sem tudunk felhozni, amit az ember személyes életéhez hasonlíthatnánk, hiszen az ember bármikor képes győzelmet aratni: „mint megfenyítettek és meg nem öltek, mint halálra váltak, és íme, élők.” (2Kor 6,9)¹¹

¹¹ Pál korinthusiakhoz írt második levelének idézett szakasza a tagmondatokat más sorrendben hozza: „*mint ismeretlenek és jól ismertek, mint halálra váltak, és íme, élők, mint megfenyítettek és meg nem öltek.*”

A szenvedés büntetésként való értelmezése eleve esélytelen ebben az esetben. Minden adott törvényszerűségek alapján zajlik, és a természet törvényeinek való ellentmondás ugyanúgy lehetetlenségekbe ütközik, mint az isteni törvényeknek való ellentmondás. Az ember viszont kiemelt szerepet élvez, mivel saját törvényeket alkothat, melyekkel megkerülheti Isten rendjét. Nem mindig és nem mindenhol kénytelen olyasmire, amit nem akar. Még az étellel is dacolhat és eldobhatja magától – ezt a jelenséget más élőlényeknél nem sűrűn figyelhetjük meg. De hogy is lehetne a természet szenvedése büntetés előfeltételek hiányában? A természet nem szegi meg Isten parancsolatait, mivel teljes egészében egy felsőbb akarat alá van rendelve!

Éppen a természet szenvedésében fejeződik ki valami arról – különösen megragadó módon –, hogy a világban, amelyben élünk, nincs minden rendben, semmi sem olyan, amilyennek lennie kellene. A teremtesen végigsöprő fájdalom kiáltás szívünknek és lelkiismeretünknek szól. Mivel úgy gondoljuk, hogy leginkább mi szenvedünk a természet viszontagságaitól, az időjárás kellemetlen szeszélyeitől, a klíma alattomoságától, a természeti katasztrófáktól, a rovarcsípésektől, a kártékony baktériumoktól és a vírusoktól. A természet viszont – és nem csak a kedvtelés és a divat brutalitása alatt görnyedő állatvilág – ugyanúgy szenved az

emberiségtől. Káros tevékenységeinkben kiváltképp nagy szerepet vállal magára a modern ipar és a nyereségvágy. A természettel szemben elkövetett hatalmas igazságtalanságunknak – tekintve például a természeti szépségek eltiprását – csak lassan és fokozatosan ébredünk tudatára, pedig bizonyos, hogy arra hivatott az ember, hogy uralkodjék a föld minden teremtménye felett. Viszont nem arra hivatott, hogy mindent alárendeljen az önzésnek, a hiúságnak és bűnnek, hanem arra, hogy gondoskodó szeretettel – mely minden élet legnagyobb és legfőbb törvénye – Istent szolgálva uralkodjék mindenek felett.

52 A természet „könnyes szemeit” látva tudatosulhat bennünk, hogy fentebb említett hivatásunknak eddig cseppet sem tettünk eleget. Visszaéltünk és visszaélünk Isten belénk vetett bizalmával, mellyel a Föld uraivá tett minket, hogy mi – akik önmagunkat oly szívesen dicsőítjük, hogy kultúránkban mennyire magasra jutottunk – nem vagyunk méltók arra, hogy Isten gyermekeinek nevezzük magunkat. Faragatlanok és durvák vagyunk. Isten legszívhezszólóbb bűnbánati tanításainak egyike az a tényekre alapozott tanítás, melyet a természet büntetéséből fakadó szenvedéséből tanulhatunk. Ez azoknak szól, akik hajlandóak meghallani szavait.

Igaz, nem minden szolgálat hordoz szenvedést, hiszen ha a természet csupán a terem-

tésben rárótt szolgálatot végzi, akkor már nem szenvedésről beszélünk, már nem a panasz, hanem Isten dicsőítése visszhangzik – aki nek munkája nyomán minden dolog, minden állat és minden ember bizonyos és meghatározott okkal kerül a világ forгатagába. Minden létező céljának beteljesedésében találja meg létörömét. Tehát nem önmagában a szolgálat jelenti a teremtés fájaldalmát, hanem a hiúság szolgálata, nem az embernek, hanem a mulandó élvezeteknek való alávetettség. Az Isten országát dicsérő élet elveszejtéséből erednek a panaszok és a vádak. Az ember megváltása tehát a természetnek is megváltást jelent. Ha az emberek között helyre áll az isteni rend, akkor a természetben is. Ha megteremtjük az Isten előtt igazán kedves emberiséget, akkor vele együtt megteremtjük az Isten előtt igazán kedves természetet is.

Ám a természet nemcsak miattunk szenved, hanem értünk is. Ahogy az ember sem önmagáért való, úgy a természet sem. A természetben előforduló nehézségek és problémák rávilágítanak valamire, épp úgy, ahogyan testünk fájaldalmi és betegségei szellemi energiáink növelésére és lelki erőnk kibontakoztatására kényszerítenek – jelentősen hozzájárulva ezzel az egyén és az emberiség fejlődéséhez. A létezés egészének szenvedése is – mellyel feloldhatatlan kapcsolatban állunk – az erőmértés állandó forrásává válik számunkra. Nem

más ez, mint egy szent kényszerűség, mely arra ösztönöz, hogy annak az életét keressük, aki legyőzte a világot, aki fölött a világ nem tudott győzedelmeskedni. Az embert ismerve egy meglepetésektől és zavaroktól mentes természet, egy számunkra tökéletesen működő környezet teljes lustaságra ítélné minket. Felfelé törekvésünk és a tökéletesebb létformák eléréseért folytatott küzdelmünk akadályoz, sőt van, hogy emiatt Istent is elfelejtjük. A vágy végül elnyomja a teremtés egyetlen Ura iránti igényünket, ezért az ember már kezdettől közös szenvedésre kárhoztatott a természettel. A természet a leghatásosabb eszköze annak, hogy éreztetni lehessen az emberrel Istentől való függőségét, hogy kényszerűséget érezzen az ember Isten keresésére és az előtte való alázatos meghajlásra. Nem azért, hogy a világtól hanyatt-homlok meneküljünk, és pusztán képzeletbeli, valótlan tájakról álmodozzunk, hanem azért, hogy tudatosuljon bennünk, hogy világunkban a természet és a tudat, a lélek és a test között foglalunk helyet. Tudatunkat a természet szolgálatába, a természetet pedig a lélek szolgálatába kell állítanunk, mert ezért szenved a természet.

A természet szenvedése a mi szenvedésünk, a mi szenvedésünk pedig a természet szenvedése. A természet problémája a mi problémánk, a mi problémánk pedig a természet problémája. Az ember nem ellentétes a természettel, és a

természet sem ellentétes az emberrel. Az emberekben és sokszor a vallástörténetben is felbukkan a gondolat, mely a valóságot szétválasztotta – mintha Isten és a természet közt ellenségeskedés folyna –, kimondta, hogy az az ember, aki Isten szerint él, nem élhet természetesen. Az az ember pedig, aki a természet szerint él, nem élhet Isten akarata szerint. Mindezt persze megcáfolja a természet szenvedése. Bűne miatt az ember megkülönböztetett szerephez jut a teremtésben, mivel az isteni rendnek való ellentmondás csak az emberiségre jellemző. Az egész teremtésre kiterjedő szenvedés arról a mindent átfogó összetartozásról tanúskodik, amelyben minden mindennel összefügg. Ha egy rész szenved, akkor az egész szenved. Ha a világmindenség egy pontján egyetlen zavar keletkezik, akkor az az egész világmindenségben érezteti hatását. Lelki életünket nem választhatjuk el természeti lényunktől, mindemellett nem állíthatjuk, hogy nekünk és lelkünknek különleges létkörülmények járnak ezen a világon. Ha mindezt gondolati és tudati szinten mégis megtennénk, a valóság gúnyt űzne belőlünk, mivel természeti lényünk és emberi mivoltunk nélkülözhetetlen része a természettel bensőséges kapcsolatban van. Erről tanúskodik az egyetemes szenvedés, az a mindenhol milliányi módon jelenlévő sóhaj, mely egyaránt megtalálható az emberiségben, az állatvilágban és mindenhol, ahol bármi él és

mozog. A teremtés egységessége világunk szenvedéseiben kristályosodik ki. A szenvedés és a halál nem csupán az embereket köti össze faji és osztálybeli, kulturális és vallási hovatartozásból eredő különbségek nélkül. A szenvedés és a halál ténye az embert még a porban élő féreggel és a mezei vadvirágokkal is összeköti. A mellkasunkat feszítő vágyakozás megváltásunk után egy tökéletes világ ideája, egy olyan világ képzete, mely jobb még a minden világ legjobbjának nevezettnél is. A jelenség jelentéktelenségéből a lényeg igazsága felé mutató fejlődésben mutatkozik meg az a lét utáni vágy, mely mindenben fellelhető, ami él, szenved és elpusztul. Ez az egész teremtést átható kiáltás, a szolgák szabadságért kiáltása: „Istenem, szabadíts meg minket!”

56

A szenvedés egyetemességéből sejthetjük a megváltás egyetemességét. Ami Isten által Jézus Krisztusban megadatott számunkra, annak egy bizonyos módon az egész világ üdvösségévé és áldásává kell válnia. Ha megkaptuk a lélek első gyümölcseit, és egy megszületőben lévő új emberiség részeivé váltunk, akkor a szabadságnak olyan átjárója nyílik előttünk, amely a teremtés minden részének javára válik: „*Menjetek el szerte az egész világba, hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek.*” (Mk 16,15) Eszerint első feladatunk, hogy a többi embert is abban az Isten által ránk ruházott erőben részesítsük, mely az evan-

géliumban mutatkozott meg számunkra. Ez után az is kötelességünk lesz, hogy éreztessük a természettel a bennünk lezajlott változást, hogy éreztessük vele a békét és az örömet, a hitet és a szeretetet, vagyis mindazt, amit Megváltónknak köszönhetünk.

Ahol egy igazán helyénvaló istenfélő ember él, ott nemcsak a környezetében élő emberek lélegezhetnek fel, hanem a természet is. Mint ahogy a gyermeki szív is anélkül, hogy ismerne annak okát, szokatlanul nagy bizalommal és szeretettel közelít az istenfélő ember felé, úgy azok is nyitottabbá válnak jelenlétében, akik általában véve bizalmatlanok a másikkal szemben. Példát vehetünk Assisi Szent Ferencről, aki a ránk maradt feljegyzésekben olvasottak alapján legendásan bensőséges kapcsolatot ápolt a természettel.

A természet tehát félénken várja Isten gyermekeinek kinyilatkoztatását, a mi megváltásunkat és ezáltal az ő megváltását.

A szenvedés célja

„És láttam új eget és új földet, mert az első ég és az első föld elmúlt, és a tenger sincs többé. És a szent várost, az új Jeruzsálemet is láttam, amint alászáll a mennyből az Istentől, felkészítve, mint egy menyaszszony, aki férje számára van felékesítve. Hallottam, hogy egy hatalmas hang szól a trónus felől: »Íme, az Isten sátora az emberekkel van, és ő velük fog lakni, ők pedig népei lesznek, és maga az Isten lesz velük; és letöröl minden könnyet a szemükről, és halál sem lesz többé, sem gyász, sem jajkiáltás, sem fájdalom nem lesz többé, mert az elsők elmúltak.« A trónuson ülő ezt mondta: »Íme, újjáteremtek mindent.«” (Jel 21,1–5)

Életünkben átélt szenvedéseink legnagyobb áldása, hogy éberen tartják bennünk a vágyat. Hiszen, ha nem volna szenvedés, akkor az emberiség már rég belepusztult volna önelégültségébe és elégedettségébe. Tehát mindig szükség van a szenvedés lehető legkellemetlenebb formájára, hogy felrázza álmából az egyes embert, az emberi közösséget és az egész népet, hogy felkeltse az akaratot a teremtő tettekre készségre. Amit hazánk az 1806 és 1813 közötti években átélt és elszenvedett, mindaz azért történhetett meg népünkkel, hogy a haladásról való álmodozás, a kisebb-nagyobb

hibák foltozgatása, és az elégedetlenség csilapítása helyett végre egy igazi reformációt hajtsunk végre, amely nem csupán az egyházat érinti tetőtől talpig, hanem az emberek lelkét és érzületét is. Mindig csak a szükség, a legvégső szükség visz rá bennünket, hogy végre igazán komolyan akarjunk valamit, hogy megváltozzon az, aminek tarthatatlanságát már rég beláttuk. Csak a szükség, a már-már elviselhetetlenségig fokozódó szükség hinti el közöttünk a javítani akarás magjait. A szenvedés Isten kalapácsa, mellyel azon dolgozik, hogy egy új emberiség születhessen. Itt azonban, mivel nem egyszerű fémalapanyaggal, hanem emberi életekkel van dolga, szüksége van arra az előfeltételre is, hogy az ember vágyakozzon egy új világ, egy új emberiség és egy új élet után. Ha az emberiség a fentebb említett vágyakozás bármely formáját ismeri, akkor már nem mondhatjuk, hogy elveszett. Egy olyan emberiségről, melyben ez a vágyakozás megvan – legyen az bármennyire furcsa és zavarodott képzetekkel társítva –, nem mondhatjuk, hogy teljesen istentelen, és nem mondhatjuk azt sem, hogy minden kapcsolata megszakadt volna Istennel. Minket, Földünk és korszakunk gyermekeit, sokszor csak az ilyen jellegű vágyakozás fonala kapcsol Istenhez és az Isten előtt kedves élethez. Benne nyilatkozik meg – előttünk emberek előtt – a legközvetlenebb és a legáltalánosabb módon

a valami mást, valami újat teremtő Isten és megváltó akarata, mely áthatja a világot.

Az élő Isten az, aki szenvedéseinken keresztül – melyet világi életünkkel szorosan összekapcsolt és kényszerűséggé tett – személyesen gondoskodik arról, hogy tekintetünket előre, felfelé, egyszóval otthonunk felé irányítsuk. A szenvedés az, melynek segítségével Isten az emberiséget szebb jövőről szóló gondolatokra és a tökéletes élet iránti vágyra tanítja. A szenvedés nem más, mint Isten által közénk hintett útmutatás, mely nem engedi meg, hogy egy helyben toporogjunk, hanem előremozdulásra, sőt sietségre kényszerít. Arra sarkall, hogy elérjük azt a célt, melyben meghaladhatjuk világunk bűneit. Hiszen az élet minden nehézsége ellenére, hitének köszönhetően, az üdvözülésében biztos, nyugodt lelkű kereszténynek sem hagy nyugtot a szenvedés. Ő is belátja, hogy távol áll még fejlődése céljától, hogy számára sem vált még minden ígéret valósággá, hogy számára is sokkal több tenni- és hinnivaló van, sokkal több, mint amit eddig megélt, és amivé vált. Hogy pont az ő életkörülményei azok, melyekben kimondottan szükséges az újrarendezés és újratерemtés. A szükség és a szenvedés még azokban is ébren tartja a mennyország iránti vágyat, pontosabban fogalmazva egy új ég és egy új föld iránti vágyat – minden létező újjáteremtését –, akiknek Jézus jelenti a földi mennyországot. A túlvilágban és a szebb

jövőben való hit magja ez – mely a világ minden pontján elterjedt –, egy olyan hit lényege, amely túlmutat azon, amik jelenleg vagyunk, és ahol jelenleg élünk. Ez az a valami, melyről minden népnek és minden kornak különböző elképzelései vannak, ez az a föld, amelyet lelünkkel keresünk.

Jól tudjuk, hogy a túlvilág iránti vágyakozás nem mindig volt áldás az emberiségnek, hiszen sokszor érdektelenné, lelkiismeretlenné és közömbössé tette az embereket a jelen dolgaival szemben. De ne feledjük, hogy csakis a jelen talaján növekedhet a jövő, ám épp a mi időnkben nem hallanak szívesen túlvilágra célzó utalásokat, mivel mindenki jobb jelent szeretne, nem pedig szebb jövőt. Így senki sem veszi észre, hogy a jövőt kellene jelenünké tenni, mert egy jobb jelen akarása nem más, mint egy szebb jövő akarása, csupán attól függ, hogy mit értünk jobb jelen és szebb jövő alatt. Hiszen jól tudjuk, hogy a túlvilágba vetett hitet nagyon is sokszor meggyanúsítják azzal, hogy pusztán a fantázia produktuma, nem más, mint a jobbra éhező tömeg nyomorúságából fakadó illúzió, mivel nem utal rá semmi reális, semmi kézzelfogható. Tehát ami ránk vár, az még ott sincs. És ha minden úgy lenne, ahogyan annak lennie kellene, ha az egész élet tökéletes volna, akkor már nem volna miben reménykednünk. Másként fogalmazva: ha eljönne a mennyek

országa itt a Földön, akkor már nem kellene a mennyek országában reménykednünk. De mivel minden úgy van, ahogy, nem pedig úgy, ahogyan Isten előtt kedves volna és legkevésbé sem úgy, ahogyan az nekünk jólesne, a legkülönbélebb módokon ébredünk tudatára annak, hogy ez az ellentét, ez a diszharmonia, mely teljes földi életünket jellemzi, a szenvedésben mutatkozik meg előttünk. Ily módon válik előttünk a szenvedés ténye mindennekfelett való csodálatos isteni kinyilatkoztatásává annak, hogy változásra van szükség. Változtatni kell!

Földi életünk értelme egy új, egy más világ. Ugyanis földi életünk szenvedéseiből jól látszik, hogy az e világi élet nem az igazi életünk, lényege és célja túlmutat azon, amit életnek gondolunk, és amit jelenleg életként el tudunk képzelni. Világi életünkben csupán igazi életünk improvizált előjátékát éljük. Talán kifejezőbb, ha azt mondjuk, hogy életünk diszszonanciáiban csupán hangoljuk hangszerünket, és majd ezután következhet és következik a hangok harmóniája. Ezért a szenvedés nemcsak a másvilág iránti igényt hívta életre az emberiségben, hanem a másvilág ígérését is elhozta és mindmáig fenntartotta, mivel az élet törvényszerűségeihez tartozik, hogy az árnyék a valóságot ígéri, hogy a lentiben tükröződik a fenti, és hogy a jelen magában hordozza a jövőt. Isten teremtésének ereje nem

marad a tökéletlenség azon pontján, ahol még az ember is elégedetlen volna. Akaratának még a visszájára fordítása, sőt azt mondanám, hogy éppen a fonákja az, melyben akarata tisztán látható: „És mit eltervezett és végig akar vinni, annak végre célt kell érni.”¹²

Bár ha Jézus urunk nem volna, lehet, hogy mégiscsak kétségbe esnénk amiatt, hogy a dolgok még mindig a régi medrükben zajlanak. Hiszen benne láthatjuk az új emberiség, az új élet, az új világ kezdetét. Benne láthatjuk minden korlát áttörőjét, minden szenvedés meghaladját, a mindenképp felett győzedelmeskedőt, aki megszabadít minket mindentől, ami nyomaszt és kínozt. Tőle kaphatjuk meg mindazt, ami passzivitásunkon és földhözragadtságunkon, lényünkön és életünkön túlmutat. Benne és általa vált az isteni többlet e világi jelenséggé. Jézus volt az, kinek élete a másvilág tér és

¹² Paul Gerhardt *Befiel Du Deine Wege* kezdetű éneke 5. versszakának utolsó három sora. Mivel a református és az evangélikus énekeskönyvekbe egy hiányos fordítás került, ezért saját fordítást kellett készítenem (stilisztikailag emiatt eltér ez a rész a magyar fordítás soraitól). A református változat: „Hagyjad az Úr Istenre Te minden utadat” (7. versszak). Az evangélikus változat: „Hagyd az örök Istenre” (úgyancsak 7. versszak az eredeti 12 versszak helyett). Ráadásul a fordítók mindkét esetben tetszés szerint válogatták a versszakokat, ezért az eredeti 5. versszak nincs benne a magyar fordításokban. – *A ford.*

idő kérdését lényegi létkérdéssé változtatta. Az igazi másvilágnak semmi köze a halálhoz vagy a szokványos mennyországképhez, ám annál több köze van Jézus Krisztushoz. Nem a haláltól és nem lelkünk mennyországba költözésétől kell elvárunk, amit Isten Jézusban nyújt számunkra, hiszen az nem teljesezhet be rajtunk anélkül, hogy önmagunkat újrate-remtve újjászületnénk.

Túl egyszerű is lenne, ha nem kellene más tennünk a szenvedés legyőzéséhez, mintsem türelmesen, igaz hittel várni életünk utolsó pillanatára, hogy egy más vidékre, egy új világba emeljenek át minket, ahol nem létezik a szenvedés, nincs jajkiáltás, és nincsenek fájdalmak. Igaz, nagyon elterjedt az ilyesfajta negatív képzet, a szenvedés hiányát hordozó túlvilágkép, ám egy ilyen képzet világunk számára nagy veszélyeket rejteget, és sokszor járt már az emberiségre nézve végzetes következményekkel. Nem annak a megváltoztatásáról van itt szó, amit szokványos életként ismerünk; nem jelenlegi állapotunk kísérőjelensé-géről, hanem életünk – melynek középpontja mi magunk vagyunk – újjáteremtéséről és a szenvedés meghaladásáról. Itt változásnak kell bekövetkeznie. Itt mindennek meg kell változnia, vagy semmi sem fog változni. Hiszen ha azok maradnánk, akik vagyunk, akkor hiába jutnánk a mennybe – mely után annyira vágyakozunk –, azok az elégedetlen emberek

maradnánk, akik mindig is voltunk, és úgy éreznénk magunkat még a mennyekben is, mintha a pokolban lennénk. Alapvető beállítottágunk, hogy mindig van miért panaszkodni, szitkozódni, irigykedni és szenvedni, ennek köszönhető, hogy még a szerencsében sem vagyunk képesek a boldogságra, kivéve, ha Jézus Krisztus megvált minket önmagunktól, ha megajándékoz minket azzal a lelkiállapottal, melynek köszönhetően egy új emberiség kitart egy új korszak mellett.

„Íme, az Isten sátora az emberekkel van...”

(Jel 21,3) Reményünk és törekvésünk tárgya, sóvárgásunk célja ez. Ezt láthatjuk Jézus életében és személyében kibontakozni; „Íme, az Isten sátora az emberekkel van...” Istennel való közösségünk ideáljaink ideálja: nála végsőbbet és nemesebbet nem is gondolhatunk. Nemcsak a hit értelmében vett Istennel vállalt közösség ez, nemcsak tudati tényező vagy benső érzés, hanem az élet tényszerűsége, valami valóságos, valami, ami szemmel látható: „Íme, az Isten sátora az emberekkel van...” Nemcsak az egyén Istennel vállalt közössége ez, hanem egy nép közössége, az emberiség közössége, a világ Isten országává nemesülése. Ez az a vég, amely előtt és felett nem létezik más vég, amelyről az Újtestamentum szól, hogy „*Isten legyen minden mindenkben*” (1Kor 15,28): Isten bennünk, Isten velünk, Isten nálunk és mi magunk Istentben és Istennel, teremtő és

teremtett összhangja, a teremtés harmóniája, minden dolog helyreállása.

Kézenfekvő, hogy minden büntetésként ránk rótt szenvedés, minden nevelési célzatú szenvedés, sőt minden másokért való szenvedés önmagától szükségtelenné válik, hiszen a szenvedés nem más, mint annak a bizonyítéka, hogy valami nincs rendjén, mint ahogyan a fizikai fájdalom is csupán azt jelzi, hogy szervezetünkben valami nem működik. Viszont, ha minden rendben zajlik, és már megszűntek az ellentétek a gondolataink és Isten gondolatai között, akaratunk és útjaink már nem különböznek, ha létrejött az összhang, teremtő és teremtett, Úr és szolgáló, atya és gyermeke között, megszűnik minden külső és belső szükség. Istennel kötött hitközösségünk eredményeként már most megtapasztalhatjuk, hogy bizonyos szenvedéseink elveszítik erejüket, hogy belévetett bizalmunk által egyes szerencsétlenségek szerencsévé válnak, és olyan erőhöz jutunk általuk, mely képessé tesz a szenvedésen való felülemelkedésre, sőt arra, hogy a fájdalomból egy új hozzáállást, egy befogadó, boldog magatartásmódot hozzunk létre. Ezért életünk feladata nem az, hogy elmeneküljünk a szenvedés elől, vagy hogy türelmesen megvárjuk, míg minden szenvedés magától elmúlik, vagy esetleg halálunk vet neki véget. Hiszen egyik sem lenne keresztényhez méltó. Életünk feladata az, hogy alá vessük magunkat Isten akaratának és

minden képességünket latba vessük, hogy bennünk és általunk, rajtunk és körülöttünk Isten akarata megnyilvánuljon, amint a mennyben, úgy a Földön is.

Természetesen csak keveset tehetünk azért, hogy meghaladjuk a szenvedést, de épp ez a kevés a legfontosabb. Nyitottnak kell maradnunk Isten átalakító, teremtő munkálkodása előtt: *„Íme, újjáteremtek mindent.”* (Jel 21,5) Olyan ígéret ez, mely még számunkra is csak úgy vált hihetővé, hogy Isten elküldte közénk egyszülött fiát. Ezért kötődünk hozzá akkor, ha szeretnénk, hogy reményeink megvalósuljanak, hiszen már ebben a korszakban hozzáférhetővé teszi számunkra egy mozgalom kezdetét, melynek beteljesülése új eget és új földet hoz majd.

Inkább Istennel a balsors, mint Isten nélkül a szerencse

„Szándékom szerint vezetsz majd engem, s végül fölveszel a dicsőségbe. Különbem kim lenne a mennyben? De ha nálad vagyok, nem kívánok semmit sem a földön. Testem és szívem elenyészik, de sziklám és osztályrészem örökre az Isten.” (Zsolt 73,24–26)

Nem kérdéses, hogy egyes esetekben könnyebben megbirkózik az ember az élet dolgaival, ha nem érdeklődik Isten iránt, és nem tartja magát törvényeihez, mint akkor, ha kötődik Istenhez, és betartja törvényeit. Ezért azok a kegyesek, akik nem győzik dicsérni kereszténységüket, akik folyton hitük üdvösségében dőzsölnek – és olyan szívesen hangoztatják, hogy nekik annyira, de annyira jobb, mint másoknak, akik Isten nélkül tudatlanul és bűnben tengetik életüket –, még akkor is gyanúsak maradnak számomra, ha tényleg biztosak üdvözülésükben, és nemcsak tettetik szerencsájüket. Jézushoz és ahhoz, amit tanítványainak mondott, nem igazán illik az ilyen üdvös kereszténység. Hiszen Jézus sohasem hagyott kétséget afelől, hogy az ő távozását követően nem jó, hanem rossz napok következnek. A keresztet – mint legtermészetesebb és leginkább magától érte-

tődő tényt – helyezte kilátásba számunkra. A bűnből eredő boldogtalan szerencsétlenség képe tárul elénk abban az istentelen nyomorúságban, mely például akkor következik be, amikor egy iszákos bűnös könnyelműségével szégyent hoz családjára és saját magára. Nem számít, hogy a bűnében lesüllyedt, bűnben elzüllött ember olyan intenzitással érzi-e balszerencsését, mint ahogyan mi érezzük saját szemszögünkben vele való együttérzésünkben; mivel lehet, hogy ettől függetlenül boldogabbnak érzi magát a legrosszabbak legrosszabbja abban a koszban és sárban fetrengve, amit mi szerencsétlenségének tartunk, mint az, aki az erény és a tisztesség keskeny ösvényén jár. Mindenesetre rengeteg olyan ember él, aki csöppet sem törődik Istennel, és mégis teljesen rendben mennek körülötte a dolgok, aki nemcsak külsőleg, de belsőleg is teljesen jól érzi magát. Másfelől azonban bizonyos, hogy nem szabad alábecsülnünk Isten ajándékát Jézus Krisztusban, a jámborságot, melyet Isten könyörületében és szeretetében való hitből nyerhetünk. Ne veszítsük szem elől azt a tényt, hogy Istenhez való kötődésünk, hitünk, jámborságunk az élet nem minden területén válik hasznunkra. Egyáltalán nem könnyíti meg, hanem inkább megnehezíti életünket, hogy Isten szeretetéhez igencsak szorosan fűződik a nevelés, és hogy a kegyelmi adomány mértéke szerint folyton növekedni látszik a feladat

is. Minél inkább közelítünk Isten felé, annál nehezebbé válik életünk, annál több tövis nő utunkon, tövisek, melyek megsebesítenek és szívünkbe mélyednek. A vallásosság nem csupán a lélek megnyugtatása, hanem épp annyira az egész élet nyugtalansága is. Elégedetlenné tesz önmagunkkal szemben, és olyasmi iránt kelt vágyat, ami teljesen különbözik attól, amik vagyunk, és amink van. Megsokasítja konfliktusainkat a világgal és az emberekkel szemben, és megnehezíti a jó megtalálását és kivitelezését. Eltölti szellemünket, és ezer olyan kérdést és problémát vet fel, melyről annak, aki Istenről tudni sem akar, sejtelme sincs. Viszont annak, aki nem adja fel, és nem akarja feladni Istennel kapcsolatos gondolatait, annak mindig újra és újra ostromolják szívét és lelkiismeretét, annak nem hagynak nyugtot. Egyszóval a vallásosság minden, csak nem üdvös gyönyörűség. Inkább teher ebben az életben, mintsem élvezet.

Hitünk annyira összeegyeztethetetlennek tűnik világunk valóságával és a benne zajló folyamatokkal, hogy csak bosszúság lehet. Ezért jól érthető, ha az istenfélő olykor titokban irigykedve tekint arra, aki könnyelműen és vidáman éli életét anélkül, hogy csöppet is foglalkozna azzal, amit vallásnak nevezünk. Nagy hát a kísértés, hogy Istent elfeledve úgy éljünk, ahogyan a többiek. Igen erős az istenfélőség komolyságából és az azzal kapcsolatos

világi és lelki élet nehézségeiből születő kísértés, hogy világi létünkben praktikus és kényelmes álláspontra jussunk, és annyi kényelmet halmozzunk fel, amennyit csak lehetséges, a jelenlévő kellemetlenségeket pedig a lehető leghatékonyabban és a lehető legtovább elkerüljük. Ez a vallás területén is megvalósítható. Sok irigylésre méltóan boldog ember alapelve ez. Isten kérdését egyszerűen figyelmen kívül hagyják. Nem lázadnak ellene, de nem is viszik vásárra a bőrüket érte, és nem is járnak vele rosszul. Túl okosak ahhoz, hogy durva hibák miatt váljanak boldogtalanná, és túl ravaszok ahhoz, hogy lelkiismeretességéből kifolyólag kellemetlenségeket okozzanak önmaguknak. Mindig mindent önmagukhoz mérnek, életbölcességük abban áll, hogy mindig azt keresik, ami számukra hasznos, és elkerülik azt, ami számukra ártalmas. Ezek az átlagemberek alapjában véve mégiscsak istentelen emberek, még akkor is, ha derék és tisztességes polgárok, még akkor is, ha eljárnak a templomba, és a Jóistent időtöltésre vagy vigasztalásul használják az élet nehézségeiben, mert hát lehet, hogy mégsem haszontalan, és valamiféle gyönyörűséget is kölcsönözhet. Boldog istentelen emberek ezek, akik látszólag töretlenül haladnak előre.

A kegyességnek – amennyiben nem pusztán dekorációról vagy a világ kérdéseinek megoldására szolgáló eszközről beszélünk, hanem az élet és az ember benső tényezőjéről – egy-

fajta természeti kényszerűsége a szenvedés. Ez a legmélyebb oka annak, miért is félnek oly sokan komolyan gondolni Istenre, és miért nem akarnak róla hallani semmit, kivéve, ha olyasvalamiről esik szó, ami megnyugtató és megerősíti őket abban, ami kedvükre való. Létük kényelmét semmi esetre sem szeretnék feladni. Nem akarják önmagukat nyugtalanítani, hiszen már így is nyugtalanok. Nem látnak mást, csak a felszínt és minden, amit tesznek, felszínes marad. Isten legnagyobb földi ellensége a kényelmesség és a szerencse utáni vágy, nem pedig a gonoszság. Az biztos, hogy amennyiben feltesszük a kérdést, hogy miben lelünk több szerencsét: az istentelenségben vagy az Istenhez kötődésben, akkor nem lehet kétségünk afelől, hogy az istentelenség a kellemesebb és a kényelmesebb út. Nem annak való ez az út – melyen Jézus az emberiséget Istenhez akarta vezetni –, aki folyton a szerencsét hajhássza, és nem is akar ezzel felhagyni. Az igazi hit és az eudémonizmus, az igazi kereszténység és a földi boldogság vágya egymást kizáró ellentétek. Aki Istent azért keresi, aki Jézust azért követi, hogy ezáltal boldog legyen, az zsákutcában találja magát.

Meglehet, hogy az istentelenek és a kételkedők vége egy rettentő vég, és azok üdvössége, akik pedig Istennek tetsző módon élnek, nem maradhat el. Istennel vállalt közösségünknek az üdvösség végül mégis kénytelen kísérőjévé

válik. Aki viszont Istennel való közösségét a belőle adódó üdvösség miatt akarja, az már az elején megmérgezi ezt a kapcsolatot, lealacsonyítja Istent és saját magát. Balszerencse, hogy Luther e két szó, a „szabadít” és a „szabadítás” – az Újtestamentumban „üdvösség” és „üdvözülés” – helytelen fordításával úgymond bibliailag igazolta a köznépi kereszténységben egyébként is elterjedt boldogságközpontúságot. Balszerencse még akkor is, ha nem is a földi boldogságról, hanem mennyei örömeiről van szó, melyet kizárólag a földi boldogság fokozott változataként tudunk elképzelni. Ennek következtében nem tudunk megszabadulni attól a vádtól, hogy a vallásosság és főleg a keresztény hit végeredményben nem más, mint az egoizmus egy kifinomult formája. Nem más, mint az ember élvezetek utáni vágyának egy másik világba és más időbe vetített kielégítése. Ezek szerint a vallás sem volna más, mint azon módszerek egyike, melyekkel lehetőleg sok, sokáig tartó, sőt örök szerencsét keresünk. Csupán a kilátásba helyezett, életünk minden boldogtalanságáért kárpótló szerencse okán lennének hajlandóak korunk kihívásait mind elméletben, mind gyakorlatban elviselni és megoldani. Ezek és százezrek kereszténysége másról sem szól. Nem más ez, mint egy kifinomult, másvilági életünkre tartogatott életélvezet. Az ilyen vallásosság lelke, az ilyen ájtatos élet pulzusa nem más, mint a boldogság és a boldo-

gulás utáni vágy. Annak azonban nem vethető szemére, hogy evilági életét olyan kényelmesé teszi, amennyire csak lehetséges, aki nem hisz a halál utáni életben és a másvilági boldogságban, vagy egyszerűen kétségesnek látja az egészet. Hiszen ha életünk értelme és célja nem más, mint a szerencse hajhászása, akkor tényleg jobb ma egy galamb, mint holnap egy tűzok. Ember és ember között igazi különbség nem mutatkozik abban, hogy a szerencsését itt vagy ott, ebben vagy egy másik életben keresi. Alapjában véve az egyik ember életfelfogása épp olyan fontos, vagy inkább épp annyira jelentéktelen, mint a másik emberé.

A vallás azonban nem a szerencséről, hanem Istenről szól. Másról sem szól: csak Istenről. Erre az esetre a zsoltárokból nyerhetjük a legvilágosabb tanítást: „*De ha nálad vagyok, nem kívánok semmit sem a földön. Testem és szívem elenyészik, de sziklám és osztályrészem örökre az Isten.*” (Zsolt 73,25–26) Csakis ott jelenik meg az igaz hit, ahol az Isten iránti érdeklődéshez nem társul mögöttes érdek, csakis ott, ahol Istent önmagáért keressük, amikor csak Istent akarjuk, semmi mást. A helyes álláspontot – még a legérthetlenebb szenvedéssel szemben is – csak egy ilyen, minden önző kívánságtól és vágytól megtisztult hittel találhatjuk meg. Addig azonban, amíg meg nem szabadulunk a szenvedés miértjének kérdésétől, addig, amíg ez a miért kínoz, és

amíg a kérdésre kapott válasz – ha egyáltalán kapunk megfelelő választ – befolyásolja Istenben való hitünket, amíg ettől függ Istenben való boldogságunk, addig még mindig abban a vallásosságban tespedünk, amelyet meg kell haladnunk. Amíg istenkeresésünk igazi oka szerencsénk keresése, addig vallási érdeklődésünk csupán saját szerencsénkről és mások szerencséjéről szól.

Meg kell vallanunk, hogy a szenvedés miéértje nem válaszolható meg maradéktalanul, de a szenvedéssel kapcsolatos értetlenségünk nem is igazán mardos bennünket. Nem önmagunknak keresünk és nem is önmagunknak akarunk: Istent keressük és Istent akarjuk. Istent pedig gondolatainkkal nem az élet és a világ magyarázataként keressük, hiszen az sem volna más, mint intellektuális vágyaink kielégítése. Lelkünkkel keressük őt, hogy teljes létünkkel és lényünkkel Istenhez tartozhassunk, mert az övéi vagyunk. Vele maradunk a legnagyobb titkokban és a legsötétebb órákban is, amikor anélkül, hogy tudnánk, miért, minden szerencsénk elhagy bennünket és minden örömünk és reményünk szertefoszlik. Ezért választjuk őt akkor is, ha választásunk csak szükségét és nyomorúságot hozhat, és akkor is őt választanánk, ha a leghalványabb esélye sem lenne annak, hogy szenvedéseinket öröm követi majd. Kitartunk mellette, de nem azért, mert szükségünk van rá, és remélünk tőle va-

lamit, hanem mert mást nem tehetünk. Önmagunkat adnánk fel, ha fel akarnánk adni Istent, mivel az igazság öröme akkor is összekapcsol bennünket, ha a hazugság tengernyi örömet ígér, mivel az igazságosság szeretete akkor is megerősít őbenne, ha a világban az igazságtalanságot látjuk győzedelmeskedni, mivel számunkra az egyetlen keresztény élethez méltó életvitelnek a Jézusban kinyilatkoztatott Istennek tetsző élet tűnik, még akkor is, ha korunk minden tudós embere azt is hangoztatná, hogy nincs Isten. Még ha a tömeg meg is csúfolja a hitében és életében elmagányosodott embert: „*Hol marad Istened?*” (Zsolt 42,4; 42,11), amikor közel s távol semmit sem érzünk hatalmából, szeretetéből, bölcsességéből és igazságosságából. Ha teljes sötétségbe borulna minden, még akkor sem engednénk el, még akkor is kapaszkodnánk belé, persze nem önmagunkért, hanem őérette. Szava foglyul ejtett bennünket, és mi nem menekülhetünk a benne rejlő lelkiesség elől. Mindannyian szentjei, prófétái és gyermekei vagyunk, ha semmibe vennénk Istent, és inkább nem is foglalkoznánk vele, Jézus Krisztust átkoznánk el. Ezt egyszerűen nem tehetjük, de még ha tehetnénk is, nem akarnánk megtenni.

Isten azonban nem mindig magyarázható a józan ész segítségével. A döntő fontosságú lépést nem eszünkkel, hanem szívünkkel kell megtennünk. Ahhoz, hogy minden körülmé-

nyek közt ragaszkodjunk hozzá, akarunk a legfontosabb. Minél közelebb akarunk hozzá kerülni, és megtalálni vele közösségünket, annál inkább nem akarjuk elengedni, és mi-helyest törekvésünk életünk fő irányvonalává válik, minden más, Föld és menny, szerencse és balszerencse egyre jelentéktelenebbé válik számunkra.

Közelebb hozzád, Istenem

Közelebb, közelebb, Uram, hozzád!
Boldogan ölelem kereszteted át.
Édes lesz az nekem, hisz te fogod kezem.
Közelebb, közelebb hozzád, Istenem!

Ha vándorutamon a nap leszáll,
Nyugtot fáradt fejem csak nálad talál.
Álmomban rebegem, ó, emeld a szívem:
Közelebb, közelebb hozzád, Istenem!

78

Lépcsővel álmodom, hozzád vezet,
Kegyelled fölsegít azon engemet.
Angyali szózat hív, repes feléd a szív,
Közelebb, közelebb hozzád, Istenem!

Tövises szűk úton a mennybe fel,
Vándorló gyermeked bizton jut majd el.
Angyalok szárnyain segíts, segíts nekem.
Közelebb, közelebb hozzád, Istenem!

Repeső szárnyakon, felhőkön át,
A csillagok fölé, fel, Uram, hozzád.
Melletted a helyem, ó, emeld a szívem.
Közelebb, közelebb hozzád, Istenem!¹³

Tornyosuljon előttünk az élet megannyi talánya, járjon megannyi vesződéssel az élet szenvedése – elméletben és gyakorlatban egyaránt –, tűnjön bár számunkra is keresztútnak az Istenhez vezető ösvény, az igaz hitnek folyton gyarapodnia kell, ezért hát: inkább Istennel a balsors, mint Isten nélkül a szerencse.

¹³ Sarah Adams: *Közelebb hozzád, Istenem* (keresztény himnusz). Bár a szerző csak a címet említi, jobbnak láttam az egész eredeti dalszöveg fordítását átvenni. – *A ford.*

Utószó

Johannes Eger 1873. december 12-én született Hackpfüffel városában. Gimnáziumi tanulmányait Eisenbergben, teológiai stúdiuumait Halléban, Berlinben és Magdeburgban végzi. 1901-ben ordinálják, majd segédlelkész Berlinben. 1903-tól Erfurtban, 1909-től Barmenben szolgál. 1916-tól a Berlin-Moabit gyülekezetben, 1925-től Berlin-Dahlemben gyülekezetépítő és igehirdetői szolgálatával tűnik ki, ahol utódja Martin Niemöller lesz 1931-ben.¹ 1930-ban díszdoktori címet kap a Halle–Wittenbergi Egyetem Teológiai Fakultásától.

1929-től a Szász Tartományi Egyház szuperintendense Magdeburgban. 1933-ban Adolf Hitler hatalomátvétele után az úgynevezett

¹ Lásd Hans Prolingheuer: *Der Prozess gegen Martin Niemöller vor 70 Jahren. Nach dem Bericht Matthes Ziegler, des Kirchen referenten im Amt Rosenberg.* 7. o. <http://www.kirchengeschichten-im-ns.de/Zieglerbericht.pdf>.

német keresztények (Deutsche Christen), akik az 1932-es egyházi választásokon a liberalizmus-, marxizmus- és zsidóellenes programjukkal megerősödtek, ekkorra a korábbiakhoz képest még határozottabban lépnek fel annak érdekében, hogy a protestáns egyházat Hitler politikája és a német nemzeti egység számára megnyerjék. Tulajdonképpen ekkor veszi kezdetét a német egyházi harc a „Kirchenkampf”. Egert hivatalából kényszernyugdíjazással távolítják el² 1933. szeptember 6-án. Egy nappal korábban a porosz generális zsinaton, amelyen a július 23-ai egyházi választások után ugyancsak a német keresztények jutottak kulcsszerephez, elfogadták a tisztségviselőkről szóló törvényt, amely nem csupán az „árjaparagrafusokat” terjesztette ki a lelkészekre és az egyházi hivatalnokokra, hanem gondoskodott azon személyek nyugdíjazásáról is, akiknek addigi pályafutása nem garantálta, hogy „fenntartások nélkül síkraszállnak a nemzetállam és a protestáns egyház” ügyéért.

82

Amikor jelen prédikációs kötet napvilágot lát, a fenti eseményektől majd két évtized választja el szerzőjét – 1914-et írunk. A hat igehirdetés mindegyikének központi témája a szenvedés. A szenvedésben, a kereszten Isten

² Eger helyét majd a Hitler által kinevezett August Jäger állambiztos veszi át, aki német keresztényekkel váltja le az egyházi bizottságok tagjait.

nem csupán jelen van, hanem az kinyilatkoztatásának, igazi valóságának és önleleplezésének eseménye. Krisztus passióján áttetsző szeretete az ember passiójába hoz reményt. Az együtt szenvedő Isten és a szenvedés támadásának kitett ember tekintetének találkozása képessé tesz a jelen körülményein való túltekingésre. Hiszen a szabadítás, látásmódunk megváltozása, életünk teljességének tudata is a kereszt és a szenvedés ajándéka. Johannes Eger írásba foglalt beszédei ezekről az ajándékokról szólnak, mégpedig úgy, hogy közben nevel is embertársunk tiszteletére, a gyermekekkel való helyes bánásmódra, környezettudatosságra és mértékletességre a világ javaival szemben. Bár majd száz éve olvashatták először az érdeklődők, gondolatait a mai olvasók is személyesnek és az egyéni életvezetés szempontjából is minden bizonynyal mértékadónak fogják érezni.

1934-ben a Vandenhoeck & Ruprecht kiadó gondozásában és Karl Heim előszavával jelenik meg *A te igéd egyházad oltalma (Dein Wort ist Deiner Kirche Schutz)* című prédikációs kötet, amelyben Eger mellett a kor olyan meghatározó lelkészeinek egyházról szóló igehirdetései szerepelnek, mint Hans Asmussen, Friedrich von Bodelschwingh, Martin Niemöller, Eberhard Röhrich, Karl von Schwartz, Wilhelm Stählin.

Eger életének következő jelentős szakasza

éppen az 1935–1937 közötti esztendőők, ekkor a Porosz Unió Egyházi Bizottságnak elnöke. A bizottság létrehívásával Hans Kerl – az egyházi ügyek birodalmi minisztere – 1935 októberében arra törekedett, hogy a bizottságot olyan lelkészekkel és jogászokkal töltsék fel, akik a Hitvalló Egyházból és a német keresztények mérsékeltebb tagjai közül kerülnek ki. A Birodalmi Egyházi Bizottság élére sikerült megnyernie a Hitvalló Egyházban (Bekennende Kirche) is nagyrabecsült, de már idős Wilhelm Zoellnert, a porosz bizottság elnökének pedig Egert. Ám kollégáikkal és munkatársaikkal együtt mindketten „súlyos következményekkel járó csalás áldozataivá váltak”.³ Hivatalaik elfogadásával a Hitvalló Egyházzal szemben a nemzetiszocialista állam reprezentánsainak tűntek. A bizottságoknak egyrészt az volt a feladatuk, hogy egyesítsék a tartományi egyházak adminisztrációját, másrészt a német keresztények és a Hitvalló Egyház közötti egyházpolitikai konfliktusok elsimítására törekedjenek. Eger, mint a porosz egyházi bizottság vezetője, munkája során többször különös jóakaratot mutat a Hitvalló Egyház iránt. A német keresztények birodalmi vezetésében ez nemtetszést váltott

³ Friedrich Zipfel: *Kirchenkampf in Deutschland 1933–1945*. Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1965. 91. o.

ki, így 1935-ben Hans Kerrl miniszterénél⁴ panasszal éltek Eger ellen, mivel megítélésük szerint egyenlőtlen bánásmódban részesítette a német keresztények képviselőit a Hitvalló Egyház képviselőivel szemben. Többek között ez az esemény vezetett ahhoz, hogy immár másodszer ingott meg a német keresztényekkel való együttműködésébe vetett bizalom. Jóllehet a Porosz Egyházi Bizottság és a Hitvalló Egyház között előrehaladott állapotban voltak az egyesülésről folytatott tárgyalások, melyeknek célja saját egyház alapítása volt. Erre azonban Eger nem volt felhatalmazva, viszont ki kellett békíteni az összes egyházi csoportot – jog szerinti egyenjogúságuk hangsúlyozásával. Ezt a feladatot a Porosz Egyházi Bizottság elfogadta, nem csupán azért, hogy azt idővel megghiúsítsa, hanem hogy saját hatalmi politikájának ugródeszka-jaként használja Eger törekvéseit. 1937 tavaszán a bizottság kijelenti, hogy utódját saját maga nevezi meg, és mindaddig hivatalban marad,⁵ amíg a hitvallásokhoz hű egyházi vezetés rendelkezésre nem áll.⁶ Ez a momentum is szemlélteti Johannes Eger sajátos egy-

⁴ Vö. Kurt Meier: *Der evangelische Kirchenkampf*. 1. köt. 163. kk.

⁵ A bizottság 1937-ben megszűnt.

⁶ Friedrich Zipfel: *Kirchenkampf in Deutschland 1933–1945*. 409. o.

házipolitikai szerepét, amit leghitelesebben a „közvetítő” jelzővel illethetünk, és a Hitvalló Egyház irányában több esetben megnyilvánuló jóindulattal⁷ jellemezhetünk. Johannes Eger 1954. december 11-én hunyt el a Bielefeld közelében fekvő Engerben.⁸

Orosz Gábor Viktor

⁷ Uo. 417. (Mitteilungen zur weltanschaulichen Lage. Nr. 20/3. Jahr. 4. Juni 1937.)

⁸ *Ernst Hornig: Die Bekennende Kirche in Schlesien 1933–1945. Geschichte und Dokumente.* Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1977. 150. o.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház
Luther Kiadója
Budapest, 2012

Felelős kiadó: Kendeh-Kirchknopf Péter
Olvasó- és tördelőszerkesztő: Petri Gábor
Szöveggondozó: Zólyomi Kristóf
Műszaki szerkesztő: Galgóczi Andrea

Nyomdai kivitelezés:
Mondat Kft. www.mondat.hu
Felelős vezető: Nagy László

ISBN 978-963-9979-51-2